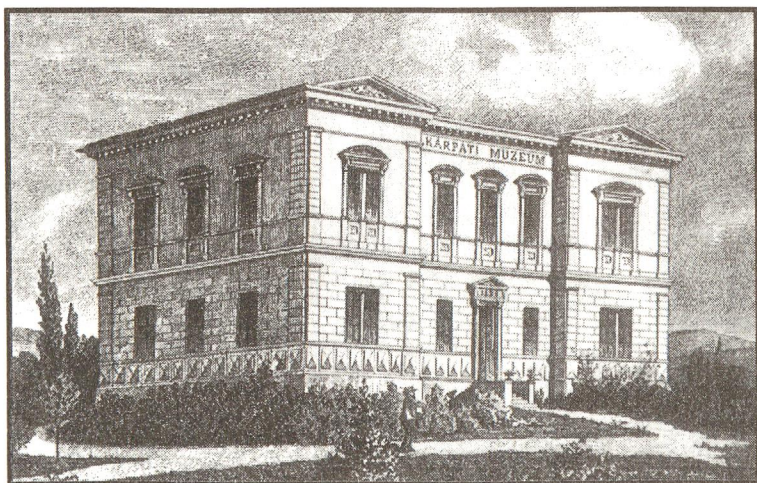

SPRIEVODCA PO FONDOCH

Vydané pri príležitosti 120. výročia založenia

POČIATKY A STRUČNÁ HISTÓRIA

V roku 1873 v Starom Smokovci vznikol Uhorský karpatský spolok, s ktorého činnosťou sa spájajú začiatky organizovanej turistiky, horskej sprievodcovskej činnosti, záchranej služby, turistického cestovného ruchu, budovanie chát, horských chodníkov a značenie ciest. Okrem turistickej činnosti sa spolok venoval aj vedeckej a kultúrnej práci. Preto sa nemôžeme čudovať, že jeho členovia si rýchlo osvojili myšlienku, že prírodu nemožno iba spoznávať, ale že treba dokumentovať, chrániť a uchovávať najväčšie klenoty prírody a ľudskej spoločnosti a začali sa zaoberať myšlienkou na založenie múzea. Táto ich predstava nadobudla konkrétne črty na Valnom zhromaždení 6.8.1876, keď bol schválený muzeálny fond, odhlasovaný základný kapitál a bola zvolená prípravná komisia v zložení: Maximilián Raisz - predseda, Karol Genersich - kustód a Aurel W. Scherfel - člen. Jej úlohou bolo síce zhromažďovanie zbierok, ale predovšetkým sa mala starať o postavenie muzeálnej budovy z príspevkov dobrovoľných darcov.

Vzhľadom na to, že sídlom Uhorského karpatského spolku bol Kežmarok, kam presídlil po svojom vzniku, prvé priestory získalo múzeum od mesta v kežmarskej radnici. Nevie sa, či mesto svoje rozhodnutie neskôr zmenilo, ale už v roku 1876 sa zbierky nachádzali v súkromných bytoch. Napriek tomu, že si muzeálna myšlienka postupne získavala veľké množstvo priaznivcov, ktorí vykonávali drobnú, dnes už ťažko zistiteľnú prácu, fond sa až do roku 1881 nerozrástol. V snahe obohatiť účet stavebného fondu bola 1.8. 1881 vymenovaná herná komisia na organizovanie tomboly, ktorou sa sledovalo ďalšie získanie finančných prostriedkov. Výťažkom z akcie, ale aj ďalšími príspevkami od darcov sa postupne predsa len začal rozrastať stavebný fond múzea.

Význam muzeálnej inštitúcie si uvedomovali aj zástupcovia miest Poprad a Veľká a preto sa obe strany snažili o jej zriadenie vo svojom meste. Keď 6.8.1881 zaujala zvolaná muzeálna komisia nezáväzné stanovisko v prospech výstavby muzeálnej budovy v Poprade, dochádza k rozporu medzi zástancami múzea vo Veľkej a múzea v Poprade, čo značne oslabilo jednotnosť týchto nadšencov. Obe strany začali pomýšľať na založenie dvoch samostatných múzeí. Už 11.8.1881 na stretnutí mestskej rady vo Veľkej bol založený miestny muzeálny spolok a v októbri bolo zvolané aj dočasné vedenie, ktorého predsedom bol Eduard Laisch a za riaditeľa múzea bol zvolený Aurel W. Scherfel.

Aby sa uspokojili nadšenci muzeálnej spoločnosti vo Veľkej, predsedníctvo muzeálnej komisie navrhlo tento spor kompromisom a vybudovať múzeum na železničnej stanici Poprad - Veľká, skoro rovnako od obidvoch miest. Tým sa síce skončili novinárske škriepky, ale veľkí nadšenci muzeálnej myšlienky už 18.6.1882 predložili stanovky spolku a neskôr, aj keď nie v oficiálnej muzeálnej budove, otvorili brány Tatranského múzea.

Sprístupnením expozície vo Veľkej sa mohlo zdať, že otázka múzea je vyriešená. Avšak Popradčania položili v tichosti 22.7.1885 základný kameň Karpatského spolkového múzea. Nie však vedľa železničnej stanice a nie pre spoločnú budovu tak, ako sľubovali. Pozemok pod stavbu budovy daroval hotelier Dávid Husz, ktorý bol veľkým obhájcom múzea a zdá sa, že iba jeho zásluhou nedošlo k rozpadu muzeálnej komisie v roku 1881.

Stavbu budovy realizoval kežmarský stavebný podnikateľ Ján Kažimír podľa pro-

jektov architektov Kundu a Jakobfyho s menšími úpravami levočského inžiniera A. Gleviczkého. Nasledujúceho roku bola dokončená a mala asi 2/5 terajšieho rozsahu. Ďalšie stavebné úpravy, hlavne rozšírenia, tejto budovy sa neskôr uskutočnili v rokoch 1907, 1926 a 1978-1986.

Už pred začatím stavebných prác na budove múzea, boli v roku 1883 presťahované zbierky z Kežmarku do Popradu a boli prvýkrát vyinštalované v jednom z turistických domov Huszovho parku. Na ich správu bola zvolená 10.3.1883 muzeálna komisia, ktorej predsedom sa stal dr. Samuel Roth, kustódom /riaditeľom/ Karol Wünschendorfer, tajomníkom Alexander Münich, pokladníkmi Dávid Husz, František Deneš, vedúcimi oddelení Martin Róth, Samuel Weber, Eugen Payer. Slávnostné otvorenie múzea sa uskutočnilo 21.8.1886 a za pomerne krátky čas sa dostalo do povedomia širokej verejnosti, o čom svedčí celý rad uznaní a vyznamenaní / 1878 Paríž, 1881 Benátky, 1885 Budapešť, 1893 Grenobl a i./.

Obe múzea na spolkovej báze vykonávali činnosť vedľa seba až do roku 1945, keď boli poštátnené a prevezením zbierok múzea vo Veľkej bolo založené spoločné múzeum pod názvom Tatranské múzeum okresu Popradského. V roku 1961 bolo múzeum premenované na Podtatranské múzeum.

Súdržnosť a jednota popradského múzea nevydržala dlho. Už v roku 1949 sa začalo uvažovať o zriadení múzea TANAPu v Tatranskej Lomnici a tak pracovníci múzea po vykonaní základného povojnového súpisu zbierok, oprave budovy, najmä okien, postavení základných expozícií a neskôr súpisu zbierok a knižničného fondu sa začali pripravovať na delimitáciu zbierok pre novovytvárajúce sa múzeum. K rozčleneniu oboch múzeí a definitívnemu vytvoreniu múzea TANAPu v Tatranskej Lomnici došlo v roku 1957.

Toto delenie však nebolo posledné, keď v roku 1971 vzniká Tatranská galéria v Poprade, nastalo ďalšie delimitovanie časti zbierkového fondu v prospech tejto galérie.

Aby sme však nehovorili iba o úbytkoch a ochudobňovaní zbierok a majetku múzea treba dodať, že v 70-tych rokoch došlo aj k opačnému trendu a v roku 1978 bol uznesením Rady ONV pridelený Podtatranskému múzeu nový objekt v Spišskej Sobotě, ktorý mal v čase rekonštrukčných prác na hlavnej budove nahradiť toto pracovisko a po ich skončení slúžiť ako expozičná a depozitná budova.

Na sklonku roku 1980 múzeum rozšírilo svoj základný majetok o ďalší objekt odkúpením modrotlačiarскеj dielne v Hranovnici. Išlo o jedinú zachovalú technickú pamiatku - tlačiareň plát-na, ktorá bola známa svojimi výrobkami na celom Spiši. Žiaľ, do dnešného dňa sa však nepodarilo túto budovu zrekonštruovať a dať ju do užívania.

V súčasnosti má teda múzeum dve funkčne prevádzkové budovy v ktorých sú vyinštalované a uložené zbierkové fondy po ktorých by mala návštevníka sprevádzať predložená publikácia.

▲ K. Genersich

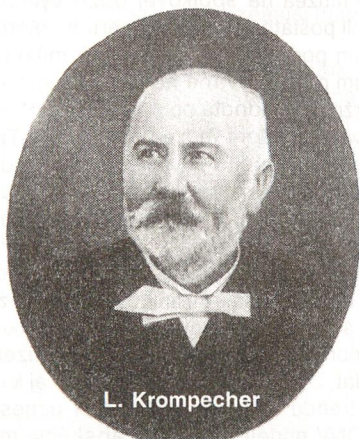
▲ Interiér Karpatského múzea v Poprade

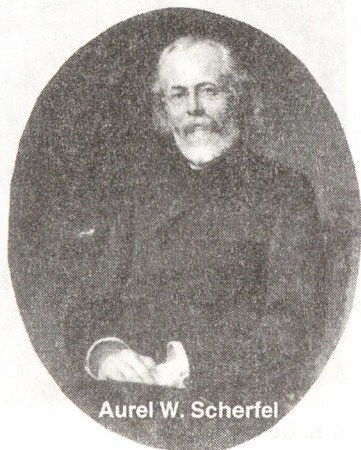
▲ Interiér Tatranského múzea vo Veľkej -
Špišská izba

Dávid Husz

L. Krompecher

Aurel W. Scherfel

Dr. E. Daits

NAJDÁVNEJŠIA MINULOSŤ SPIŠA

Príspevok stručne oboznamuje najmä s tým úsekom dejín Spiša a podhorskej oblasti Vysokých Tatier, o ktorom ešte niet písomných správ. Približujú nám ho pamiatky hmotnej kultúry - archeologické nálezy, uložené aj v Podtatranskom múzeu v Poprade. Podávam tak sprievodcu archeologického fondu múzea prístupného širokej verejnosti formou stálej expozície pod názvom "Gánovce - nálezisko neandertálskeho človeka a jeho životné prostredie", "Pravek a včasný stredovek pod Tatrami", alebo neprístupného a uloženého v depozitári. Časť pamiatok čaká na svoje spracovanie a zverejnenie - hlavne novšie nálezy. Keďže sa Podtatranské múzeum zameriava predovšetkým na skúmanie svojej "zbernej oblasti", t.j. Popradskej kotliny /horný Spiš/ vrátane podhoria Tatier, väčšina názovov pochádza odtiaľ. Menší podiel je z okresu Stará Ľubovňa a dolného Spiša. Územne uzavretá a donedávna nedocenená oblasť významnými a v mnohom prekvapujúcimi nálezmi obrátila pozornosť odborných kruhov a prilákala záujem verejnosti nie náhodou. Pravekú mozaiku neodkryla len výskumná činnosť nášho múzea. Podieľali a podieľajú sa na nej rozličné inštitúcie: AÚ SAV v Nitre, jeho vysunuté pracovisko v Spišskej Novej Vsi, VPS AÚ SAV v Košiciach, FF UK v Bratislave, SNM v Bratislave, Múzeum v Kežmarku a zo starších aj AÚ ČSAV v Prahe a Národné múzeum v Prahe a ďalšie pracoviská. Nemálo múzejných exponátov pochádza zo starých fondov. Predstavujú zväčša dary miestnej inteligencie z radov učiteľov, profesorov či zamestnancov bývalého Karpatského múzea v Poprade a Tatranského múzea vo Veľkej. Spomeniem napr. učiteľa A. Münnicha, profesorov B. Hajtsa, J.A. Heftyho, ďalej A. W. Scherfela, akad. maliara I. Spöttla, polyhistora MUDr. M. Greisigera a veľa ďalších miestnych nadšencov, ktorí obohacovali múzeum o nové nálezy. Mnohé majú nelokálny charakter. Našli sa napr. v dnešnom Maďarsku, Rakúsku, ojedinele na Ukrajine. Často práve takýmto chýbajú presné nálezové okolnosti. Zriedkavé sú pamiatky bez určenia náleziska.

I. Staršia a stredná doba kamenná /paleolit, mezolit/

Počiatky osídlenia krajiny pod Vysokými Tatrami spadajú do **starého paleolitu**. Tvorcom rádiolaritových nástrojov z Vyšných Ružbách /kameňolom Horbek/ mohol byť Homo erectus z predposlednej medzifadovej doby spred 300 000 rokov. Možno už on spoznal liečivé účinky vlažných minerálnych prameňov, ako nepochybne následní neandertálci v **strednom paleolite** v poslednej medzifadovej dobe. Medzi nálezmi v Podtatranskom múzeu sú kamenné nástroje vyrobené z kremeňa a rádiolaritu, často zaliate v pevnom travertíne. Pochádzajú z Gánoviec - Hrádku, Behároviec - Sobotiska, Hranovnice a Hôrky - Ondreja - Smrečaniho skaly.

Minerálne vody boli aj vhodnými napájadlami rôznej zveriny, ktorú neandertálci mohli úspešne loviť a tak dlhodobo zotrvať na jednom mieste. Prezrádzajú to viacvrstvové travertínové náleziská mouterienskej kultúry, svedčiace o opakovanom cyklickom sa vracaní lovcov a zberačov k prameňom. Spomedzi uvedených lokalít sa preslávili Gánovce, najmä vďaka nálezu travertínového vyliatku mozgovej časti lebky predneandertálskej ženy z r. 1926. Jej vek sa odhaduje na 120 000 rokov. Spolu s neskoršími nálezmi vretennej a lýtkovej kosti patrí k najstarším antropologickým nálezom na území Čiech, Moravy a Slovenska /ak nerátame s nezvestnou lebkou z Dreveníka pri Spišskom Podhradí patriacej možno už Australopitekovi či Homo erectovi/. Preto je gánovskému nálezu spolu s množstvom paleozoologického a paleobotanického materiálu venovaná v múzeu samostatná miestnosť. Neandertálci s obľubou vyhľadávali výšinné polohy v blízkosti potokov a riek, odkiaľ mali stáda zvierat ako na dlani. Takou je poloha Zhnité lúky nad Kežmarkom, kde sa v roku 1994 našiel malý pästný klin starý snáď 50 000 rokov. Hoci návštevníkom múzeum predstavuje jeho vernú kópiu, originál si možno pozrieť v kežmarskom múzeu. Koncentrácia nálezov kamennej štie-

panej industrie **mladopaleolitického** charakteru v povodí Popradu naznačuje komunikačný prechod smerom do dnešného Poľska. Najnovšie nálezy štiepanej industrie z Popradu - Matejoviec a Veľkej Lomnice možno datovať do náplne aurignaciénskej kultúry spred 36 000 rokov, podobne ako známe pamiatky zo Starej Ľubovne, Kežmarku, Podolíňa a iných z poslednej doby ľadovej. Lovec mamutov zanechal ojedinelé kamenné pracovné nástroje aj v spráži na travertínovej kope Hrádok v Gánovciach. Sú staré 22 000 rokov a patria gravettiénskej kultúre. Pravdepodobné je magdaleniénске osídlenie lovcov sobov spred 11 000 rokov z jaskyne Aksamitka pri Haligovciach. Škoda však, že súbor zachránených pamiatok z jaskyne z roku 1874 /kamenné nástroje, kostený nástroj a zvieracie kosti/ je uložený v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti. Kamenné nástroje a úštepy z polohy Burich v katastri obce Veľký Slavkov dokladajú prítomnosť šwideriénskej kultúry z pofadovej doby /8000 rokov pred n.l./ . Za zmenených klimatických podmienok epipaleolitu /záver staršej doby kamennej/ tu prenikli za stádami sobov skupiny lovcov z oblasti dnešného Poľska. Časť drobnotvarej štiepanej industrie zo Štrby, Spišskej Belej a blízkych lokalít spolu so stratenou kolekciou z Tatranskej Polianky - Žltej steny azda súvisí s tvorcami spomenutej kultúry, ak nie je už zo strednej doby kamennej - mezolitu.

II. Mladšia a neskorá doba kamenná /neolit, eneolit/

V **neolite** sa výrazne zmenil spôsob získavania obživy. Lov a zberačstvo vystriedalo produktívne poľnohospodárstvo a chov domácich zvierat. Zdokonaľili sa kamenné pracovné nástroje. Popri tradičných štiepaných objavujú sa brúsené sekerky, kliny, diskovité mlaty a neskôr sekeromlaty z tvrdých, zväčša lokálnych hornín. Vyrábali sa nádoby hrubých úžitkových tvarov a jemná keramika z plavenej hliny. Neolitické lokality na Spiši / v súčasnosti je známych 54/ vyvrátili dlho opakovaný názor odborníkov o neosídlenosti tohto kraja prvými roľníkmi v dôsledku nehostinnej klímy. Krajina atlantického obdobia bola naopak aj u nás klimaticky výhodná, nakoľko Tatry tu vytvorili takzvaný dažďový tieň a bránili prenikaniu silných severných vetrov. Hoci sa prírodné prostredie nevyrovná úrodným sprašovým oblastiam južného Slovenska s dominantným osídlením, v mnohom sa mu približuje. Väčšina nálezísk leží na agronomicky rentabilných hnedých pôdach. Na takomto type sa odkryla časť neolitické osady v Poprade - Matejovciach /Nad kopčekom/ , starej takmer 6500 rokov. V nadmorskej výške 650 metrov sa zistili zvyšky dlhých nadzemných príbytkov kolovej konštrukcie s tradičným nálezovým inventárom, z ktorého výber je vyinštalovaný v druhej miestnosti archeologickej expozície nášho múzea. Patrí ľudu s lineárnou, železovskou a bukovohorskou keramikou. Zo starých zbierok pochádzajú podobné pamiatky z Gánoviec - Hrádku, jaskýň pri Poráči /Šarkanova diera a Chyža/ a ďalších lokalít s ojedinelými nálezmi, najmä kamennou brúsenou industriou. Čoraz viac pribúdajú nálezy dokumentujúce kontakty tunajších komunít so súvekými z oblasti Šariša, Košickej kotliny či gemerského regiónu /keramika skupiny Tiszadob a početné bukovohorské črepy/. Najintenzívnejšie však boli naďalej pretrvávajúce styky s materským Malopoľskom. Odtiaľ sa dovážala pazúriková surovina na výrobu štiepaných nástrojov. Ostatná pochádza zo stredného Poľska, prípadne až z povodia Bugy. Obsidián sa dovážal z oblasti Zemplínskych a Tokajských vrchov. Miestny je rádiolarit, vyskytujúci sa v bradlovom pásme Pienin a nánosoch rieky Poprad. Vápnikom nasýtená pôda v Gánovciach - Za stodolami umožnila rozšíriť poznatky o životnom prostredí neolitického človeka /početné kosti lovných i chovných zvierat, napr. pratur, pes, jeleň/, a spoznať aspoň časť z nenávratne stratených pamiatok z organického materiálu /kostené a parohové nástroje ako šidlá, dláta, hladidlá, ihly/. Textilnú výrobu dokladajú hlinené praslenny a zriedkavé závažia z krosien /Poprad - Matejovce, Spišský Štiavnik, Stráne pod Tatrami, Jánovce, Žehra a i./.

V **neskorej dobe kamennej** /eneolite/ sa obyvateľstvo oboznámilo s meďou. Sústav-

nejšie sa osídľovali hornaté oblasti Slovenska, akou Spiš s bohatými surovinovými ložiskami určite je. Medené nástroje zo starého eneolitu /okolo roku 3000 pred n.l. sú ojedinelé /sekeromlat z Kežmarku, zlomok sekery s krížovým ostrím z Gánoviec, sekeromlat z Veľkej Studenej doliny vo Vysokých Tatrách/. Husto osídlil túto oblasť ľud badenskej kultúry pred 4500 rokmi. Základom ekonomiky bolo poľnohospodárstvo s rozšíreným pastierstvom a ovčiarstvom. Možno aj preto sa obyvateľstvo uchýľovalo na výšinné polohy, ktoré často opevňovali /ochrana pred cudzími votrelcami?/. Takéto osady vyrástli pri Veľkej Lomnici /Burchbrich/, Dolnom Smokovci - Pod lesom /hradisko pod univerzitnou chatou/ či v Prielome Hornádu pri Hrabušiciach. V Popradskom múzeu uložené a náučnou formou prístupné nálezy poukazujú na výnimočnosť niektorých polôh spojených s kultom. Dokladajú to zlomky hlinených zvieracích plastiek z Veľkej Lomnice /do 100 ks/, hlinené napodobeniny kamených sekeromlatov, kolieska z miniatúrnych vozíkov a stovky praslenov. Pozoruhodný je poklad medených predmetov, uložených pôvodne v nádobke badenskej kultúry, zachránený M. Greisigerom začiatkom 20. storočia. Osídlenie na tejto lokalite pokračovalo bez prerušenia až do doby bronzovej. V archeologickom fonde sú početné nálezy kamenných sekeriek, klínov, sekeromlatov z viacerých nálezísk. Výnimočná je sekerka z Letanoviec - jaskyne Čertova diera z poľského pruhošaného pazúrika. Patrí do záveru eneolitu spolu s častými jaskynnými sídliskami v Slovenskom raji /Letanovce - jaskyňa Tunel, Biela jaskyňa a i./.

III. Doba bronzová

V stredoeurópskom priestore nastúpila pred 4000 rokmi. Meno dostala podľa rozšírenia a používania nového civilizačného prvku - bronzu, z ktorého sa vyrábali rozličné nástroje, zbrane a šperky. **V staršej dobe bronzovej** pokračoval v období hatvanskej kultúry život na Burchbrichu pri Veľkej Lomnici naďalej. Pretrvával iste aj pastiersko-chovateľský kult obety hlinených zvieracích plastiek namiesto živých zvierat. Keramika má zdrsnený povrch v podobe slamovania, voštinovania alebo odtlačených textílií. Analogickú výzdobu nesú črepy zo Švábovíc a Gánoviec. Dokladom rozvetveného obchodu s bronzovou surovinou sú nájdené bronzové hrivny podobné nákrčníkom /Bušovce, Spišská Teplica/ radené k predmincovým platidlám. V múzeu sú početné pamiatky otomanskej kultúry z prelomu staršej a strednej doby bronzovej /okolo roku 1500 pred n.l./.

Nadmieru rozvinutá kovovýba bola príčinou pokročilej majetkovej diferenciacie obyvateľstva. Prostí poľnohospodári žili v jednoduchých dedinských osadách (Burchbrich pri Veľkej Lomnici, Poprad-Matejovce - Nad kopčekom/, kým zámožní remeselníci a obchodníci vo výšinných opevnených osadách, niekedy s oddelenou akropolou / Spišský Štvrtok - Myšia hôrka/. Objavujú sa poklady bronzových predmetov či dokonca zlaté šperky. Pri Spišskom Štvrtku sa získali doklady spracovávaní nielen bronzovej, ale aj zlatej suroviny, akiste dovezenej zo sedmohradských ryžovísk. O vyspelej remeselnej výrobe svedčia i doklady spracovávaní kostí, parohu a dokonalá keramika, napr. destilačná nádoba so žliabkom pri ústí na výrobu alkoholu! Zistené hroby majú rozdielnu výbavu / Švábovce a i./ v závislosti od miesta v hierarchii. Bežná je keramika, menej ozdobné šperky ako vlasové závesky, baltský jantár a súčasť odevov /bronzové ihlice/. Niektoré z osád mali význam v kulte. Pri Spišskom Štvrtku sa v obetnej šachte zistilo 9 ľudských obetí s votívnymi darmi v kultovej studni v Gánovciach ich bolo niekoľko, spolu s darmi venovanými termálnemu žriedlu. Medzi nimi prekvapuje nález železnej rukoväte dýky, importovanej z oblasti východného Stredomorja.Patrí k najstarším železným výrobkom v strednej Európe. Pilinská kultúra zo **strednej doby bronzovej** nasleduje po náhle zaniknutej otomanskej kultúre /stopy požívajú na sídliskách/. Sídliskové nálezy sú skromné /napr. Poprad-Matejovce, Huncovce/ oproti početným a často bohatým bronzovým pokladom - depotom. Archeologická expozícia múzea vystavuje depoty z Popradu - Matejoviec, Novej Lesnej, Švedlára, v ktorých prevládajú ozdobné predmety a šperky - srdcovité závesky, ihlice, náramky, náplečné špirálovité kru-

hy. Typické sú aj pracovné nástroje - bronzové sekery, kosáky. Viaceré nálezy bronzových predmetov sú zo starých zbierok /ihlice, sekery/ často bez udania lokality /niekedy s označením Spiš/ menej ich je z novších výskumov /bronzová ihlica z Popradu - Matejovci - Nad kopčekom/. Vzácné sú samostatné hroby /menšie pohrebisko v Lubici/. Prínosom minuloročného výskumu je zistenie osady lužickej kultúry z mladšej doby bronzovej v polohe Nad kopečkom pri Poprade - Matejovciach. Preskúmala sa orbu veľmi zničená časť osady s chudobnými nálezmi v ornici, porušenej kultúrnej vrstve, výplni kultúrnych jám a menších jám predstavujúcich zvyšky po osadených koloch nadzemnej konštrukcie domov. Už prv zistená kultúrna jama s nájdenou šálkou, zvnútra skvostne zdobenou, dávala tušiť rozsiahlejšie osídlenie. Pohrebisko sa odkrylo vo Švábovciach, kde zosnulých uložili do mohýl s kamennou konštrukciou. Pýchou múzea sú depoty bronzových mečov. Osem objavili už roku 1883 pri Poprade - Veľkej, ďalšie z roku 1964 v rašelinisku pri Spišskej Belej. Pochádzajú z 12. a 10. storočia pred n.l. V roku 1891 zachránil M. Greisiger hromadný nález v Spišskej Belej z 11. - 10. storočia pred n.l. Dodnes sa v ňom zachovali sekerky s tuľajkou, hroty oštepov, náramky, dve torzá bronzových tepaných šálok a zlomok bronzovej prilby. Význam cesty povodím rieky Poprad zdôrazňuje aj depot z Popradu - Veľkej s bronzovým mečom s anténovou rukoväťou a neúplnou ružicovou sponou. Do záveru doby bronzovej patria sekerky s tuľajkou z Popradu - Veľkej, Gánovci a kolekcia bronzov z posledne menovanej lokality. Obsahuje súčasti konského postroja z tráko-kimerijského horizontu /polovica 8. storočia pred n.l./ Jej nálezové okolnosti sú však sporné. Ide pravdepodobne o mimospišský nález.

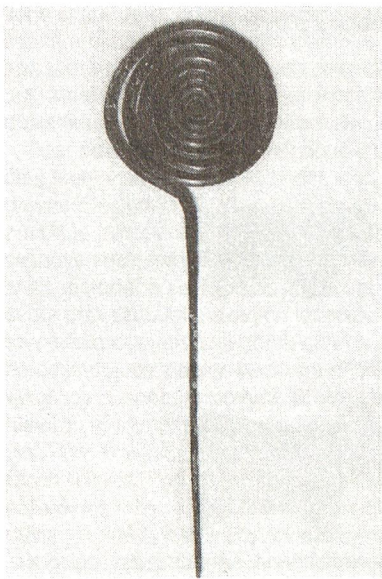
IV. Doba železná a rímska

Klesajúca intenzita osídlenia v staršej dobe železnej - halštatskej /700-400 pred n. l. / azda súvisí so zhoršením klímy. Na výrobu železa poukazuje železná troska z viacerých nálezísk. Signifikantné sú keramické fragmenty úch so štylizovanými hlavičkami býkov z Kežmarku - Jeruzalemského vrchu, stráni Spišského hradu a z Jánoviec - Machaloviec / Pod Hradiskom/. Osihotená je olovená hrivna a bronzová ihlica z Veľkého Slavkova, krížová ozdoba konského postroja z Letanoviec - jaskyne Čertova diera /zo 6. storočia pred n.l./, V mladšej dobe železnej - laténskej /400 pred n.l. - 0 / je doložená prítomnosť keltského etnika. V Podtatranskom múzeu sú uložené laténske spony, bronzový náramok z dutých pologulí, bronzová prilba (s označením Spiš), sapropelitový náramok z hradiska v Novej Lesnej, obsah rozrušeného hrobu z Batizoviec s výbavou /bronzový sedlovitý náramok, mosadzný prsteň, na kruhu točená misa/ z 2. storočia pred n.l. i zriedkavými tuhovými a maľovanými črepmi. Poznáme aj masívne železné sekery, nákovy a kladivá / Kežmarok, Veľký Slavkov, Hrabušice/. Jedno z dôležitých výšinných opevnených sídlisk bolo tesne pred zmenou letopočtu pri Veľkom Slavkove v polohe Burich. Našla sa nepočítaná keramika, spony, železné klince a kovania, troska a vzácna strieborná minca typu Aténa Alkis, ktorej tvorcom bol severotaliansky kmeň Bójoy. O niečo mladšie /1. storočie pred n.l./ sú keltské mince zo spišských nálezísk, roztrúsené hlavne v zahraničných múzeách a v rukách súkromných zberateľov. Razili ich keltské kmene Kotínov, s ktorými sa spája púchovská kultúra / 2. stor. pred n.l. - 2.stor. n.l. / V podtatranskej oblasti a na celom Spiši nebyvalo vzrástla populácia zaoberajúca sa najmä vyspelým hutníctvom a kováckym spracúvaním železa. Významné opevnené centrá boli v Jánovciach - Machalovciach /Hradisko/, na výšine dnešného Spišského hradu či na Čingove v Slovenskom raji. Všetky hradiská s bohatými nálezmi mali vo svojich podhradiach poľnohospodárske a remeselnícke zázemie. Medzi keramickými črepmi sa vynímajú na kruhu točené laténske maľované črepy svojou dokonalosťou a estetickou výzdobou. Zo zbraní sa našla v Poprade - Matejovciach železná kopia a kovanie štítu. V staršej dobe rímskej /1.a 2.stor. n.l./ pokračuje vývoj púchovskej kultúry. Prítomnosť przeworskej skupiny je nateraz slabo do-

ložená /Gánovce, Doľany/. Život neustal na opevnených sídliskách ani v dedinských neopevnených osadách. Základom ekonomiky zostáva poľnohospodárstvo s výraznou produkciou železa. O stykoch s vyspelými provinciami Rímskej ríše napovedá reliéfne zdobená keramika terra sigillata (Veľká Lomnica - Na kopci, Letanovce - jaskyňa Čertova diera, Kláštorisko, Smižany - Roveň/, bronzové spony a rímske mince roztratené v povodí Hornádu a Popradu. Zánik púchovskej kultúry čiastočne súvisí s vysídlením Kotínov v 2. stor. n.l. do Panónie. Pamiatky z **mladšej doby rímskej** (3 - 4 st.n. l.) poukazujú, že život sa tu neskončil. Svedectvom sú nálezy keramiky hrubých tvarov a jemnej, kolkami zdobenej, na kruhu točenej sivé keramiky /Poprad-Matejovce, Veľká Lomnica, Veľký Slavkov a iné/ spolu so železnou troskou. Ojedinelé sú zdobené kostené hrebene a sklenené perly /Kežmarok - Vrbovský lesík/. Aj z doby rímskej depozitár múzea ukrýva nálezy z mimospíšskych nálezísk, napr. súbor 12-tich rímskych lampičiek bez udania lokality /od ranorímskych po byzantské/, črepy terra sigillaty z Maďarska /Aquincum/, spony a iné rímske pamiatky /škridle, dlaždicové články/.

V. Slovania a stredovek

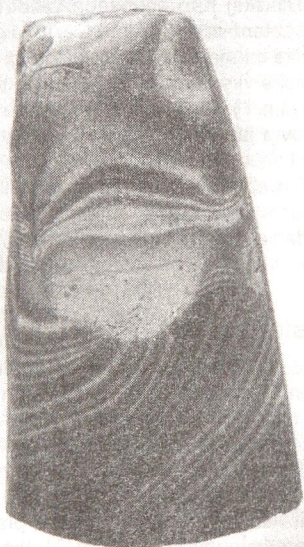
Z doby veľkého sťahovania národov /koniec 4. - 6. stor.n.l./ sa zachovali skromné doklady osídlenia. Zachované pamiatky v múzeu reprezentujú našich bezprostredných predkov - **Slovanov**. Prenikali tu už v predveľkomoravskom období. Centrálné postavenie mali opevnené hradiská, sídla vojenských družín na čele s vojvodom /Čingov v Slovenskom raji/ a menšie, azda so strážnou a refugiálnou funkciou /Kežmarok - Jeruzalemský vrch, Dreveník pri Spišskom Podhradí/. V ich zázemí jestvovali roztrúsené sídliskové jednotky s chudobným nálezovým inventárom, v ktorom prevláda vlnovkami zdobená keramika, prasleny, železná troska, vzácné sekerovité hrivny vo funkcii predmincového platidla /Veľká Lomnica/. Stopy takýchto sídlisk zvyčajne ležia na polohách už prv osídlených najmä v mladšej dobe

▲ Bronzová ihlica z Veľkého Slavkova - pod Burichom. Staršia doba železná.

rímskej. Do 9. storočia sa datujú ojedinelé kostry nebožtíkov /Smižany - Štrkovisko, Čingov, Švábovce/. Kostrové hroby v Novej Lesnej sú mladšieho dátá, (10. - 12. stor.) Príchod starých **Maďarov** do Karpatskej kotliny koncom 9. stor. náš región nezasiahol. Nález bronzového staromaďarského kovanía z 10. stor. zo Sp. Belej nedokladá prenikanie tohto etnika do tunajších končín. V 10.- 11. stor. na Spiši pozorujeme kontinuálny vývoj. Prežíva tu slovienske obyvateľstvo. Jednoduchý slovanský príbytok s ohniskom alebo pecou prežíva hlboko do stredoveku /Veľký Slavkov a iné/. Popri nich sa budujú zrubové chaty s kamennou podmurovkou a dokonca ešte v 15. stor. zahĺbené polozemnice, ktoré sa odkryli ako sezónne príbytky olejkárov na Hrachovisku neďaleko Šuňavy. Ich rekonštrukciu spolu s výberom nálezov si možno pozrieť v závere archeologickej expozície múzea. Sprístupnená je aj časť pamiatok zo zaniknutej stredovekej dediny Šoldov zo Štrby, reliéfne zdobené kachlice z kartuziánskeho kláštora v katastri Letanoviec - Kláštoriska a ďalšie.

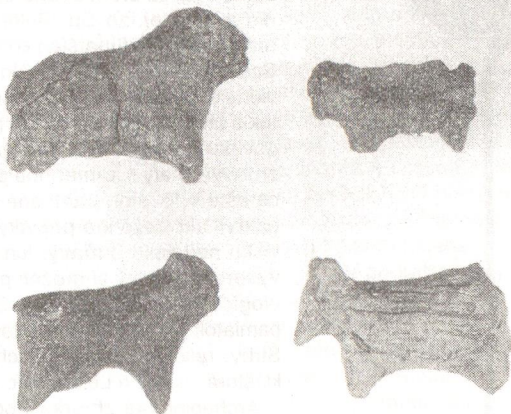
Archeologická zbierka Podtatranského múzea i ďalšie zo spišského regiónu spolu s typologicky rôznorodou cirkevnou architektúrou poodhaľujú bohatú minulosť, na ktorú sme právom hrdí.

▲ Sekera z pruhovaného poľského pazúrika z Letanoviec - jaskyne Čertova diera. Neskorá doba kamenná - včasná doba bronzová

▲ Nádobka z doby bronzovej

▲ Hlinené plastiky zvierat z Veľkej Lomnice - Burchbrichu spred 4000 rokov

FONDY HISTÓRIE A UMENIA

Fondy histórie a umenia nepatria k najpočetnejším zbierkovým fondom Podtatranského múzea. Dve tretiny v nich zastúpených zbierok pochádza z tzv. starých fondov bývalých múzeí / Tatranského múzea vo Veľkej a Karpatského múzea v Poprade/. Väčšina zbierok z prvého obdobia existencie oboch vyššie menovaných múzeí sa do ich fondov dostala vďaka zberateľskému záujmu a veľkému zanieteniu popredných meštianskych rodín, i jednotlivcov, ktorí sa rozhodli jednotlivé predmety /súbory predmetov/ darovať múzeu. K prvým pravidelným darcom patrili napríklad rodiny Krompecherovcov, Scherfelovcov, Adrianyovcov, Huszovcov, Daitsovcov atď. Zásluhou ich uvedomelého a nezištného postoja prerástlo záujmové zberateľstvo v nasledujúcich rokoch do systematickej múzejnej akvizítovej činnosti, ktorá sa naplno rozvinula až v posledných desaťročiach. Počas 120 ročnej existencie múzea v Poprade sa zmenil aj spôsob získavania zbierok. Nové prírastky sa v prvých rokoch fungovania múzeí získavali najmä formou darov, bez finančných nárokov darcov. Múzeá si neskôr nemohli dovoliť, spoliehať sa iba na takúto formu rozširovania fondov a preto začali postupne zbierky vyhľadávať a nakupovať. V súčasnosti prevláda vo fonde histórie forma získavania zbierok - kúpou. V mnohých prípadoch prichádzame o veľmi zaujímavé kusy z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov určených na nákup zbierok. Najväčším problémom je v súčasnosti získavanie nových prírastkov zberom. Zberateľstvo sa totiž natoľko rozšírilo, že je predmetom záujmu veľkého počtu individuálnych zberateľov.

- Historický fond Podtatranského múzea je veľmi rôznorodý.

K najpočetnejšie zastúpeným zbierkam a zbierkovým súborom patria predmety cechového charakteru /cechové nádoby, zvolávajúce tabuľky, vývesné štíty, cechové znaky, cechové artikuly, výučné listy, cechové pečatidlá, ktoré sa ukladali do cechových truhlíc /a tiež samotné výrobky rôznych cechov, napríklad gombíky, hrebene, zámky, kľúče, sedlá atď, ktoré sú dokladom veľkej zručnosti a šikovnosti jednotlivých majstrov a v konečnom dôsledku aj ukážkou ich estetického čítania a vnímania danej doby.

Zo súboru cechových zbierok upozorňujem na vývesný štít príslušníka mäsiarskeho cechu, ktorý vykladal v pôstne dni, keď predával iba ryby. Sú na ňom po obvode zavesené drevené vyrezávané ryby v strede sú zavesené dve drevené mäsiarske sekery. Na jednej z nich je datovanie 1590. Najstarším datovaným cechovým znakom /1634/, je medený cechový znak mäsiarov z Veľkej. Svojim vyhotovením a farebnosťou zaujme aj cechový znak spojeného cechu spišských obchodníkov, drevený z 18. stor. Z ďalších zbierok je to súbor prevažne fajansových krčahov s vyobrazeniami cechových znakov kolárov, debnárov, mäsiarov, tesárov, gombičkárov z 18. stor. Pri keramike zostaneme aj naďalej, pretože nasledujúce riadky budú patriť zbierke fajansových, kameninových a porcelánových výrobkov a spomienkových predmetov z domácej i zahraničnej produkcie. Z domácich dielní sú to výrobky kameninových manufaktúr zo Spišskej Novej Vsi, Kežmarku, Muráňa, Rožňavy, Košíc a najmä z Holíča. Zo zahraničia sú medzi zbierkami zastúpené výrobné z Čiech /Týnec, Praha, Karlové Vary/, ale i známy Meissen. K najpočetnejším patria tanieri, polievkové misy, rôzne misy na ovocie, obedové súpravy, čajové a kávové súpravy, dekoratívne predmety ako vázy, svietniky a pod.

K početnejšej zbierke historického fondu múzea patrí aj zbierka zbraní. Sú to chladné zbrane /halapartne, budzogáne, šable / strelné zbrane/žeľezné mažiare, hákovnice, delové gule, pištole a pušky - vojenské, poľovnícke i pytliacke datované od 15. až po 20. stor.

/obdobie prvej a druhej svetovej vojny a SNP/. Súčasťou týchto zbierok sú tiež vojenské pokladnice a prilby. Z nich upozorňujem na kovovú prilbu s ornamentálnym, kvetinovým dekorom, ktorú bývalému Karpatskému múzeu v Poprade daroval J. Schmör, notár v Spišskej Sobote. Podľa darcu si ju v dome Schmörovcov zabudol niekto zo sprievodu kráľa Mateja Korvína, ktorý sa tu v roku 1474 zastavil na ceste zo Spišskej Starej Vsi, kde uzavrel mier s poľským kráľom Kazimírom.

K najpútavejším zbierkovým súborom Podtatranského múzea môžem zaradiť aj výrobky zámočníkov /kľúče, zámky/ a kováčov. Zbierka obsahuje majstrovské kusy zámkov i kľúčov, kované mreže atď. Pôsobivá je veľká železná trojuholníková visiaca zámka s kľúčom od bývalej mestskej brány v Spišskej Sobote, ktorú bývalému Velickému múzeu daroval R. Thern z Veľkej. Takýmto ojedinelým darom bola aj železná, valcovitá, vojenská /žoldová/ pokladňa, ktorú bývalému Velickému múzeu darovala grófica V. Szirmayová. Podľa údajov darkyne ide o vojenskú pokladňu Františka Rákocziho II.

Umelecky najhodnotnejšou časťou zbierkového fondu histórie sú zbierky sakrálneho charakteru. Múzeum vlastní niekoľko mosadzných, strieborných a pozlátených kalichov, relikviár, medené nádoby na hostie, patény, kadidlo, vrecúška na milodary, mosadzné aj drevené svietniky a pod. Za pozornosť stojí spodná časť /noha/ neúplného pozláteného barokového kalicha z dielne známeho levočského zlatníka J. Szilassyho, signovaná na okraji spodnej časti SI, alebo cínová kanvica s uškom a poklopom na kostolné víno, práca levočského cínarského majstra H. Böhlera z 2. pol. 18. stor. Dekor na kanvici je rytý pilkovitou a hladkou čiarou, v oválnom ohraničenom poli je znázornený pelikán kŕmiaci mláďatá.

Bohaté zastúpenie majú v historickom fonde múzea zbierky, ktoré nám približujú zariadenie a základné súčasti meštianskej domácnosti. Kuchynské potreby základné súčasti stolovania - taniere, príbory, soľničky, mlynčeky na kávu a mak, pražiče kávy, variče, úžitkové aj dekoratívne sklo, žehličky. Bytové textil - háčkované záclonky, vyšívané háčkované obrusy a prikrývky. Zastúpené sú aj niektoré odevné súbory /bielizeň/, odevné doplnky /hrebene, vejáre, privesky, rúčky slnečnikov/. Bytové zariadenie je zastúpené prevažne solitérmi ako sú meštianske skrine, meštianske truhlice - lady, stoličky, kolíska, meštianska spáľňa atď. Nechýbajú ani hodiny - nástenné, stojacie, slnečné, budíky, kachlice, lekárnické nádoby - stojatky, váhy a pod. Staré hudobné klávesové nástroje /pianína, krídlo, klavirchody/ zo zbierok bývalého Velického múzea sú v súčasnosti vyinštalované v hudobnom pavilóne Dardanely v Markušovciach.

Z novšieho akvizičného obdobia, medzivojnového a predovšetkým povojnového, existencie múzea pripomíname zbierkotvorné aktivity zamerané na zdokumentovanie hospodárskeho, kultúrneho a spoločensko-politického života okresu Poprad. K takto získaným zbierkovým predmetom patria výrobky Weinovej továrne na spracovanie lanu.z Kežmarku, pracovné predmety z tabakovej továrne v Spišskej Belej, výrobky a písomné dokumenty zo Scholtzovej továrne na výrobky z plechu z Matejoviec, niekoľko predmetov z papierne a pivovaru v Poprade /účtovné knihy, pivové fľaše, etikety /. Súčasťou historickej zbierky je aj kompletné vybavenie kováčskej a stolárskej dielne. Z novších dejín sú v zbierkovom fonde histórie početné písomné materiály a dokumenty, fotografie, ale aj výrobky najväčších priemyselných podnikov v meste a okrese /Tatramat, Tatrasvit, Chemosvit/.

Do zbierkového fondu pribúdali aj zbierky dokumentujúce bohaté športové tradície tejto oblasti /lyžovanie, korčuľovanie, sánkovanie, hokej, turistika, horolezectvo/, či speleologický výskum. K týmto zbierkovým súborom pribudol nedávno aj dokumentačný

materiál, ktorý bude o niekoľko rokov pripomínať kandidatúru Popradu a Vysokých Tatier na usporiadanie zimných olympijských hier v roku 2002.

Podtatranské múzeum evidovalo v historickom fonde k 31.12. 1995 3704 ks zbierok.

Z pôvodných zbierok fondu umenia zostalo počas niekoľkých posledných desaťročí v Podtatranskom múzeu iba torzo. Časť týchto zbierok bola predisponovaná do múzea TANAPU a ďalšia časť sa stala súčasťou zbierkového fondu Tatranskej galérie. Ako jediný zo súčasných zbierkových fondov Podtatranského múzea sa fond nerozširuje. Aj napriek vyššie uvedenému sa v ňom nachádzajú jedinečné ukážky majstrovstva a zručnosti známych aj neznámych umelcov.

K najzväčnejším umeleckým zbierkam tohto fondu patrí drevený barokový oltár z artikulárneho ev. kostola v Spišskej Novej Vsi /1694 - 1796/, ktorý bol v roku 1797 inštalovaný v ev. kostole v Rakúsoch, kde bol do roku 1924. V roku 1926 kúpilo oltár s časťou chóru a prednou doskou kazateľnice, vtedajšie Karpatské múzeum v Poprade. Oltár bol niekoľkokrát opravovaný, naposledy /1988/ bola zreštaurovaná len jeho jedna časť - čelo oltára s reliéfnym zobrazením práce v niektorej spišskej bani /Rudňany?/. Zostáva ešte zreštaurovať dve olejomalby /spodná časť oltára/, chór a prednú dosku kazateľnice, ktoré sú silne poškodené. Dúfam, že sa múzeu podarí získať finančné prostriedky na ich zreštaurovanie, aby sa mohol celý oltár v plnej kráse, šírke 6 m a výške 5,5 m predstaviť v plánovanej expozícii sakrálneho umenia. K najkrajším výtvarným prácam patrí súbor piatich akvarelov starej Spišskej Soboty, miestneho maliara E. Wallachyho, darované jeho rodinou bývalému Karpatskému múzeu v Poprade. Súčasťou fondu sú aj portréty jednotlivých zakladateľov múzea, i prvý náčrt Vysokých Tatier od J. Bucholtza ml. z roku 1717. K najstarším olejomalbám fondu umenia patrí časť epitafu - Ukrižovanie, s datovaním 1601. Je to rano-baroková práca neznámeho nemeckého maliara, maľovaná technikami a farebnosťou ešte renesančnými. Dielo bolo v roku 1969 zreštaurované. Podtatranské múzeum vlastní vo fonde umenia aj výtvarné diela s regionálnou tematikou /archeologické lokality Spiša od J.

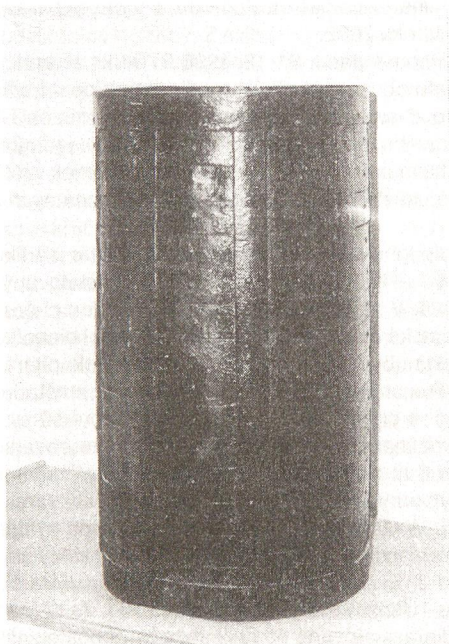
Fabíniho, krajinomalby od M. Trembáča/ a tiež výtvarné diela ďalších slovenských výtvarných umelcov a sochárov /Schurmann, Šturdík, Medvecká, Hála, Kulich, Pribiš atď./

Podtatranské múzeum evidovalo k 31. 12. 1995 vo fonde umenia 246 ks zbierok.

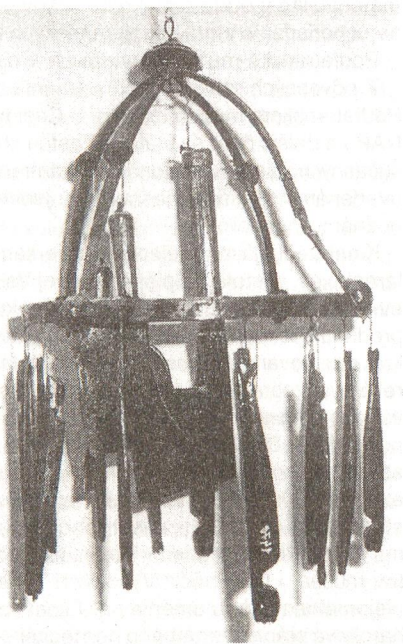
Mohli by sme pokračovať vo vypočítavaní ďalších zaujímavých zbierok a zbierkových súborov zo zbierkových fondov histórie a umenia, ale nedovoľuje nám to rozsah príspevku. Veríme, že stručný náčrt a charakteristika niektorých zbierok vám priblížili bohatú zbierku historických a umeleckých predmetov, ktoré neodpočívajú iba na policiach v depozitoch, ale môžete ich vidieť pri návšteve a prehliadke expozícií Podtatranského múzea v Poprade a v Spišskej Sobote a v ktorých sa môžete oboznámiť s najzaujímavejšími kultúrno-historickými a umeleckými hmotnými pamiatkami, ktoré pre návštevníkov uchováva toto múzeum už 120 rokov.

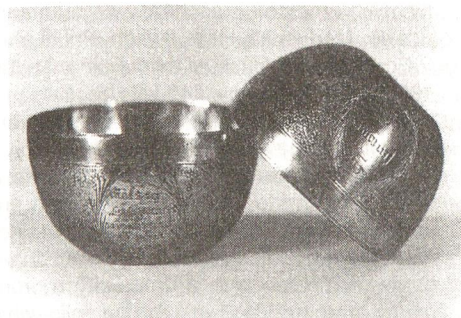
▲ Cechový znak mäsiarsky (17. st.)

▲ Železná vojenská (žoldová) pokladňa Františka Rákocziho II. (zač. 18. st.)

▲ Vývesný štít mäsiarsky, pôstny (16.st.)

▲ Cementomedené čáše, pozlátené, zo Španej Doliny (17. - 18. st.)

▲ Vývesný štít spojeného cechu spišských obchodníkov (18. st.)

ČINNOSŤ ETNOGRAFICKÉHO ODBORU MÚZEA

Jedným z odborov, ktoré pracujú v Podtatranskom múzeu, je etnografia. Jej náplňou je výskum, zber, dokumentovanie a odborné spracovanie a v neposlednom rade prezentácia ľudovej kultúry.

Slovenská ľudová kultúra svojou podstatou je súčasťou slovanskej kultúry. Jednotlivé jej javy a ich skúmanie nemožno teda chápať ohraničene, treba tu zohľadňovať praslovanský pôvod, o čom svedčí množstvo priamych i nepriamych dôkazov. Vývoj slovanskej ľudovej kultúry, pravdaže, podliehal množstvu diferenciacných zmien, ktoré ovplyvňovali početné etnické procesy. Napriek prelínaniu rôznych kultúr počas stáročí vývinu získala i slovenská ľudová kultúra svoje osobitosti, svoj ráz, svoju tvár, ktorá je odrazom prírodných podmienok a spôsobu života ľudu. Charakteristické prvky sa postupne kryštalizovali nielen v slovanskej, ale i v ľudovej kultúre jednotlivých regiónov, či priamo lokalít.

Pre Podtatranské múzeum, ktorého zbernou oblasťou je územie okresu Poprad, je z etnografického pohľadu zaujímavý prvok prelínania sa štyroch regiónov na tomto území. Kultúra tejto oblasti je ovplyvňovaná Spišom, Liptovom, goralskou oblasťou Zamaguria, zasahuje sem i Horehronie.

Etnografický zbierkový fond bol od počiatkov existencie múzea súčasťou jeho zbierkového fondu ako celku. Popri zbierkach archeologických, prírodovedných a historických boli národopisné zbierky artefaktami, dokumentujúcimi kultúrny i spoločenský vývin Popradu a jeho blízkeho okolia, neskôr širšieho regiónu.

Najstaršie zbierky sú späté so spôsobom obživy a zamestnaním, artefakty materiálnej povahy, dokladajúce poľnohospodársku výrobu, pastierstvo, či ľudové remeslo.

Pestovanie poľnohospodárskych plodín bolo jedným zo základných druhov obživy na celom našom území. Pre popradský región, charakterizovaný nepriaznivými klimatickými podmienkami, bol základnou poľnohospodárskou plodinou ľan, ktorý získal privilegované miesto nielen pre svoju nenáročnosť na podnebie, ale hlavne pre vysokú utilitárnu funkciu.

Muzeálne zbierky dokumentujú pestovanie a spracovanie ľanu predmetmi materiálnej kultúry. Tieto tvoria východisko pre výskumnú prácu, ktorou je zasa odhaľovaná duchovná stránka života človeka. Organizácia práce, spoločenská a sociálna kultúra, zvykoslovie, až k ľudovému liečeniu. Prezentácia materiálnej kultúry je teda len jednou z úloh múzejnej činnosti. Hlbšie preniknutie do interetnických, či sociálnych vzťahov je možné len na základe výskumnej a komparatívnej práce ako i verifikovaním poznatkov.

Roľnícka výroba je zastúpená v zbierkach i ďalšími celkami, ako napr. demonštrácia vývoja orného náradia na príklade pluhov, či zbierkami, i keď sporadicky prezentujúcimi včelárstvo a pod.

Pastierstvo je ďalším pozoruhodným celkom, zastúpeným v muzeálnych depozičiách. Keďže z hľadiska získavania živočíšnych produktov bolo pasenie hovädzieho dobytku, ale najmä oviec vzhľadom na hornatý kraj veľmi dôležitým zdrojom zamestnania ľudu, má bohaté zastúpenie i v našich zbierkach.

Pastierstvo vysokohorského typu, rozvinuté v našom regióne, poskytuje najmä svojou uzavretosťou spoločenskú a izolovanosťou od života obce, či mesta originálny, nielen trojrozmerný materiál. Skúmanie pastierskych spoločenských s pevnou štruk-

túrou a pravidlami umožňuje hlbší ponor do spôsobu života tejto komunity, získavania a spracovania živočíšnych produktov. Vývoj tejto kultúry je však možné pochopiť a odhaliť len cez štúdium vzťahov, či duchovných a folklórnych prejavov pastierstva v obyčajových normách.

Zaujímavý materiál, súvisiaci s pastierskou výrobou je v zbierkach zastúpený najmä formami na výrobu syra, oštiepkov, i nástrojov, používaných pri výrobe iných produktov. Z ďalších spomenieme pastierske palice a valašky, ale i pastierske hudobné nástroje /trúba z rohu, z brezovej kôry, píšťala/.

Na poľnohospodársku výrobu veľmi úzko nadväzuje remeselná výroba. Z tejto oblasti najbohatší a najvzácnejší materiál obsahuje celok modrotlačiarkej výroby. Farbenie a tlač látok sa k nám dostalo z Holandska a Nemecka. Najstaršia zmienka o existencii farbiarskeho cechu na Slovensku pochádza z r. 1608 z cechovej knihy 16 spišských miest v Levoči. Modrotlačiarcka výroba sa najmä v priebehu 19. st. značne rozšírila a práve na Spiši bola sieť jej dielní najhustejšia.

V r. 1980 Podtatranské múzeum odkúpilo dielňu modrotlačiaru Elemíra Montška z Hranovnice, ktorá prestala pracovať začiatkom 70. rokov ako posledná na Spiši. Jej kúpou získalo múzeum celé zariadenie dielne spolu s modrotlačiarckym mangľom, ktorý bol zapísaný do zoznamu pamiatok MK SR. Okrem toho vlastní teraz múzeum okolo 900 kusov modrotlačiarckých foriem, čo je jednou z mála tak početne zachovaných zbierok tohto druhu ľudového výtvarného umenia na celom území Slovenska. Na základe tohto vzácného materiálu sme v rámci reinštalácie expozícií vyinštalovali v r. 1995 Výrobu modrotlače a jej využitie v objekte múzea v Spišskej Sobotě.

Jedným z celkov ľudovej kultúry, ktorý je zastúpený v našich zbierkach, je i ľudový odev. Na bohatom materiáli najmä ženského odevu je najmarkantnejšie viditeľný charakter jednotlivých regiónov, prelínajúcich sa v našej zbernej oblasti. Prvky spišského odevu nesie najmä odev Batizoviec, Gerlachova, Mengusoviec, Štôly, lipovské prvky prevládajú v Štrbe a Šuňave. Liptovská Teplička je prechodom medzi Liptovom a Horehroním, vytvorila si však svoje charakteristické prvky. Horehronský odev je zastúpený Vernárom. Odlíšnym variantom je ľudový odev zamagurských obcí, nesúci zasa mnoho spoločných prvkov s odevom horalov v celej severnej oblasti Tatier, i z poľskej strany. Detský odev vo všeobecnosti možno označiť za zmenšeninu odevu dospelých, len celkom malé deti nosili tzv. viganý, jednoduché dlhé košieľky.

V nadväznosti práve na odev môžeme spomenúť ďalšiu veľkú skupinu muzeálnych zbierok, a to oblasť ľudového výtvarného umenia. Sem patria vlastne všetky umelecké predmety neprofesionálnych umelcov, ktorým títo vložili pečať svojho výtvarného i estetického citu. Sú to jednak predmety každodennej potreby, ako nábytok zdobený maľovaním, vyrezávaním, či neskôr tokárskou prácou, ale i ostatné predmety dennej potreby. Ďalej zvykoslovné predmety, akými sú napr. chýrne veľkonočné vajcia zdobené vyškrabávaním. Patria sem však i podmaľby na skle, zastúpené dielami najmä pani Korkošovej, či rezbárske práce neprofesionálnych umelcov. Z takýchto plastík ponúka naše múzeum návštevníkom expozíciu v areáli záhrady v Poprade. Sú tu zastúpené najmä práce Ladislava Kepku, Andreja Korkoša i Ladislava Sekulu.

Materiálna kultúra ľudu, zastúpená spomínanými zbierkami zamestnania, odevu, ľudového výtvarného umenia, ale i staviteľstvo, či strava, to je len jedna časť etnografie ako celku. Ďalšou je kultúra duchovná - zvykoslovie zimné i letné ako súčasť výročných

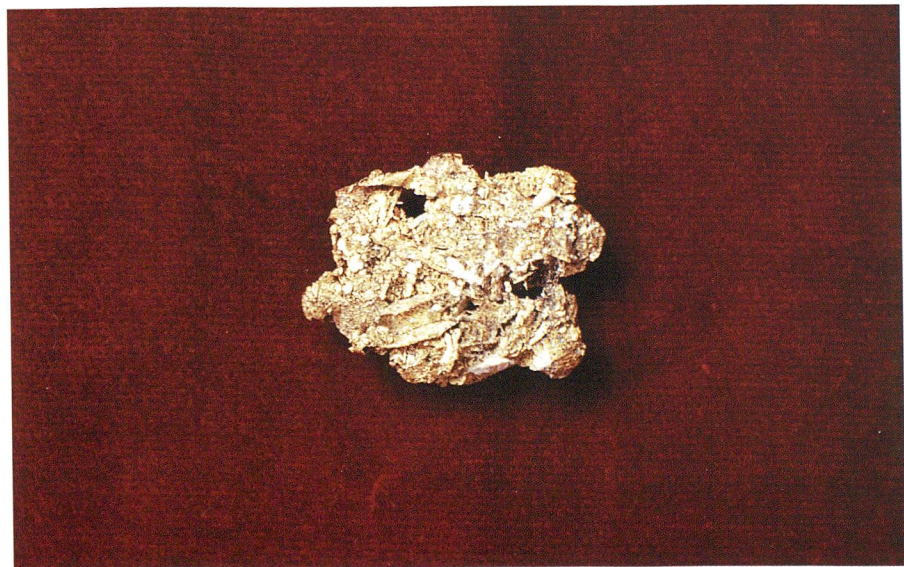
Drevený barokový oltár (18. st.)

Interiér Podtatranského múzea v Spišskej Sobote

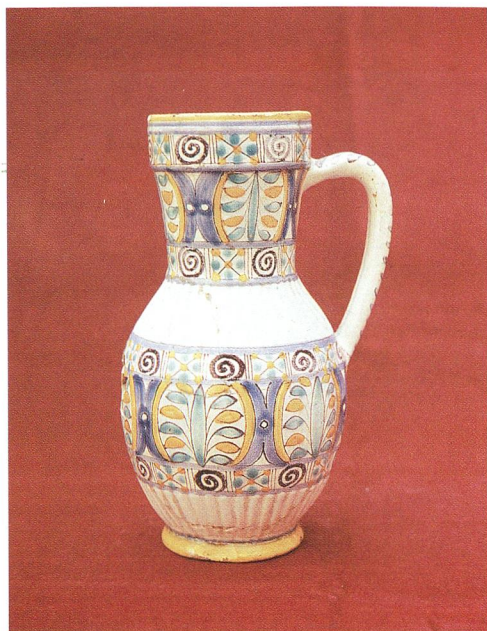
Výber zo zbierky motýľov múzea

Zlato - Červený potok 1891

*Modrotlačiarenská forma z dielne E. Montška
(Hranovnica)*

Džbánok fajansový (1762)

*Bronzová sekerka s tulajkou z Popradu - Velkej.
Mladšia doba bronzová*

*Travertínový vyliatok lebky včasného neandertáľca z Gánoviec - Hrádku
(120 000 rokov)*

zvykov, a zvykoslovie spojené s narodením, svadbou, či úmrtím - súčasť rodinného zvykoslovia. K tejto časti patrí i viera a povery ľudu, ľudové liečenie.

Folkloristika sa zasa zaoberá ľudovými piesňami a tancami, hudobnými nástrojmi i ústnou ľudovou slovesnosťou.

Všetky tieto zložky sú náplňou práce etnografického odboru múzea. Podtatranské múzeum aktívne spolupracovalo pri výskume a vydaní monografie *Ľud hornádskej doliny* s Katedrou etnológie FF UK v Bratislave.

Spolupráca múzea je aktívna i s Národopisnou spoločnosťou SAV. Odborní pracovníci sú členmi nákupných komisií niektorých múzeí. Čo sa týka publikačnej práce tohto odboru, v samostatnej edícii *Vôňa domova* vydalo Podtatranské múzeum postupne v rokoch 1988-1990 tri súhrnné brožúry: *Ľudový odev pod Tatrami*, *Ľudové staviteľstvo v súčasnosti* a *Výročné a rodinné zvykoslovie pod Tatrami*. V nich sú zhrnuté základné výsledky výskumov týchto tematických oblastí v našom regióne.

S vybranými témami ľudovej kultúry pracovníci oboznamujú jednak učiteľov na prednáškach v spolupráci s Metodickým strediskom školskej správy, i priamo žiakov základných a stredných škôl, zvyčajne v spojení s ukázkami zbierkových predmetov, ktoré nemajú možnosť vidieť v expozíciách a na výstavách. Metodickú prácu poskytujeme najmä študentom stredných i vysokých škôl.

Stále expozície dopĺňa i etnografia svojimi výstavami, minimálne raz ročne. Touto formou chceme priblížiť návštevníkom jednotlivé témy materiálnej i duchovnej kultúry jednak prezentáciou zbierok z vlastných depozitárov, alebo doplnených z iných múzeí, ale najmä odborným spracovaním konkrétnej problematiky.

V súčasnosti má etnografický depozitár okolo 2700 zbierok, ktoré získalo darom, zberom, či kúpou. Sú to zväčša predmety materiálnej kultúry, ale i zbierky, súvisiace s duchovnými prejavmi, napr. zvykoslovné masky, či kraslice.

Od prvých desaťročí nášho storočia sú predmetom záujmu etnografov i vzájomné vzťahy a ovplyvňovanie kultúry mesta a dediny. Súvisí to najmä so zmenami v zamestnaní obyvateľov, kde zaznamenávame výrazný odklon od roľnícko-pastierskej tradičnej kultúry k priemyselno-robotníckej, v priamej nadväznosti na vznik prvých tovární. Vývin ľudovej kultúry v neposlednom rade determinoval i rozvoj cestovného ruchu.

Myslenie o tradičnej ľudovej kultúre v priebehu storočia už prelomilo uzavretý kruh predstáv o kultúre jednej zložky etnického spoločenstva. Pod ľudovou kultúrou nechápeme len roľnícku kultúru dediny, ale i podmienky existencie a spôsobu života v nových podmienkach. To je poslaním etnografie v múzeu i predmetom výskumu, dokumentovania a uchovávanía materiálu do budúcnosti.

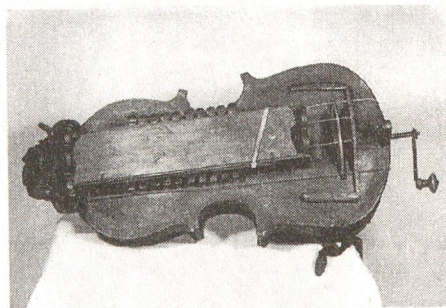
▲ Hrnec hlinený odrôtovaný

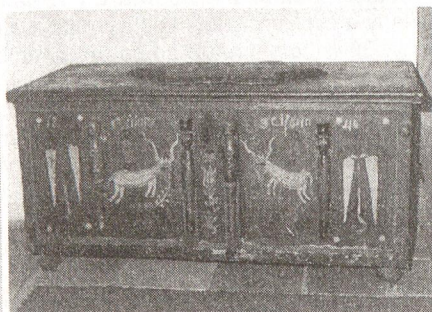
▲ Kožuch ženský - Lacková

▲ Ján Kuc: Figurálny úľ (50. roky 20. st.)

▲ Ninera - drevený ľudový hudobný nástroj

▲ Truhlica - lada na odev (1840)

PRÍRODOVEDNÉ ZBIERKY

Počiatky zbierkového fondu Podtatranského múzea v Poprade siahajú do roku 1876, keď v Kežmarku vznikol Uhorský karpatský spolok. Niekoľko vtedajších nadšencov začalo zhromažďovať zbierky v oblasti prírodných a spoločenských vied s úmyslom založiť múzeum. Ich zberný program bol bohatý, nakoľko spolok sa snažil vytvoriť inštitúciu celokarpatského zamerania. Zbierky sa v Kežmarku nachádzali v súkromných bytoch a neskôr sa previezli do Popradu, kde boli po prvýkrát vystavené v Huszovom parku. Členovia spolku sa usilovali o postavenie muzeálnej budovy pre postupne pribúdajúci zbierkový fond, hlavne z príspevkov dobrovoľných darcov. O zriadenie múzea sa zaujímala aj susedná Veľká / dnes súčasť Popradu/. V nevelkej vzdialenosti od seba tak vznikli dve múzeá - Karpatské múzeum v Poprade a Tatranské múzeum vo Veľkej. Obe múzeá vyvíjali svoju zbierkotvornú činnosť až do roku 1945, keď došlo k zlúčeniu ich fondov do jedného v Tatranskom múzeu okresu Popradského. V roku 1961 bolo premenované na Podtatranské múzeum a časť zbierok s tatranskou tematikou bola v roku 1957 vyčlenená do múzea TANAPu v Tatranskej Lomnici. Podtatranské múzeum aj v súčasnosti vlastní rozsiahly prírodovedný materiál vysokej hodnoty a zaraďuje sa tým medzi múzeá s bohatým fondom v republike. Okrem toho, že zbierky dokumentujú karpatskú oblasť, stretne sa aj s fondom z iných častí Európy, ba dokonca aj z celého sveta. Spomeniem napr. Brazíliu, Kubu, Filipíny, Čínu, Taliansko, Rumunsko atď.

Prírodovedné zbierky múzea sú v súčasnosti rozdelené do viacerých tematických celkov, v ktorých majú pomerne široké zastúpenie.

Zoologické zbierky múzea

Zoologické zbierky pochádzajú z veľkej časti /cca 90%/ zo starých fondov múzeí - Karpatského v Poprade a Tatranského vo Veľkej. Nové zbierky sa začali objavovať až koncom 60-tych rokov a získavajú sa postupne aj v súčasnosti.

Základ zbierky Karpatského múzea v Poprade vytvorili dermoplastické preparáty zakúpené od Antona Kocyanu, poľského v Oraviciach a v Zuberči. Podľa posledného sčítania vlastní múzeum od neho 93 ks preparátov. Zbierka má v súčasnosti už historickú hodnotu, nakoľko pochádza z rokov 1870-1890. Sú pomerne v dobrom stave a zastúpené sú napr.: Vydra riečna, líška obyčajná, bociany, kačice, orol skalný, orol kriklavý, volavky a mnoho ďalších.

Okrem nášho múzea sa s jeho preparátmi možno stretnúť v múzeu v Zakopanom, na Orave atď. Preparáty sa v minulosti získavali aj od preparátorov z Kežmarku, Sp. Novej Vsi a z Maďarska. Tatranské múzeum vo Veľkej získalo najviac preparátov od veľického učiteľa R. Danhausera, K. Scherfela z Huncoviec, Dr. T. Scherffela zo Spišskej Novej Vsi, rodáka z Veľkej. Kostrové materiály a liehovité preparáty zakupovali obe múzeá vo Viedni z obchodu J. Erbersa /Naturalienhandlung, Wien/. Bolo to prevažne zo štátnej dotácie, ktorú múzeá dostávali.

Karpatské múzeum získalo veľa exponátov z I. Loveckej výstavy, ktorá sa konala v priestoroch múzea v dňoch 3.- 31. júla 1926. Boli to hlavne rôzne poľovnícke trofeje /srnčie parožky, hlavy z medveďa, diviaka, ale aj rôzne olejomalby s poľovníckou tematikou, dermoplastické preparáty, pytliacke pušky - sú súčasťou historických zbierok, atď./ V zbierkach múzea sa nachádzajú aj dve zubrie hlavy. Dodnes pripomínajú pôsobenie kniežata K. Hohenlohe - Oehringena z Javoriny vo Vysokých Tatrách. V snahe zachovať ohrozený druh Zubra európskeho založil zverník na jeho chov neďaleko Tatranskej Javoriny v roku 1888. Pre neprímerané klimatické podmienky chov zanikol, posledný zo zubrov skon-

čil v zoologickej záhrade v Prahe /1932/. Zubrie hlavy sa do Karpatského múzea dostali v roku 1907.

Karpatské múzeum vlastnilo aj bohaté entomologické zbierky od K. Wünschendorfera, motýle od A. Husza a pavúky od K. Chyзера. Tatranské múzeum malo vo svojich zbierkach entomologické zbierky od J. Husza a Dr. E. Daitsa, Dr. K. Chyзера /pavúky/ a ulity od Dr. M. Szontagha a J. Ullepitscha. Zbierka ulít a mušlí má vysokú zberateľskú hodnotu, lebo je v nej zastúpený skoro celý svet. Z mnohých ucelených zbierok ostali len torzá a časť je zapožičaná momentálne v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave. Z mladšieho obdobia spomeniem entomologický materiál od J. Pechoča zo Svitú z rokov 1975 - 1977, entomologický materiál a peknú zbierku motýľov od Š. Ferenca zo Svitú z roku 1989. Niektoré exponáty sa dostali do múzea pôsobením pytlíakov v našom regióne a ich následným zhabaním. Takto sa do zbierok dostali niektoré aj zákonom chránené druhy vtákov. V najnovšom období sa zbierky zakupovali zo štátnych preparátorských ateliérov v Žiari nad Hronom a od Ing. L. Sisáka z Popradu. Ich počet sa neustále zvyšoval a v súčasnosti registrujeme okolo 2549 ks zoologických zbierok.

Botanické zbierky múzea

Botanická zbierka tvorí jeden z najbohatších fondov múzea. V histórii Karpatského a Tatranského múzea sú evidovaní známi botanici, ktorí v nich pôsobili a zanechali bohatstvo veľkej historickej hodnoty. Boli to napr. F. Hazslinszky, J. Ullepitsch, V. Vraný, G. Roth, E.J. Nyárady, I. Györfy, A. Degen, V. Greschik, K. Kalchbrenner, M. Greisiger, S. Weber a ďalší.

Úlohou botanického oddelenia bolo zozbierať komplexnú zbierku karpatského rastlinstva. Už vtedy botanici upozorňovali na ohrozené druhy rastlín a na možnosť ich vymretia na niektorých lokalitách. Možno by bolo zaujímavé porovnať zachované herbáre so súčasným stavom. Obe múzeá mali v programe založenie botanickej záhrady na svojom pozemku, kde by sa ohrozené druhy mohli vysadiť a taktiež aj charakteristické rastliny Karpatskej oblasti. Veľa botanikov sa zaoberalo liečivými rastlinami, napr. v Karpatskom múzeu to bol S. Weber /herbár sa v múzeu nezachoval/, v Tatranskom múzeu sa liečivými rastlinami zaoberal veľký lekárnik a riaditeľ múzea A.W. Scherfel. Jeho herbár bol pôvodne uložený v Karpatskom aj Tatranskom múzeu a obsahoval okolo 2000 položiek. Dnes sa v Podtatranskom múzeu zachovalo 784 položiek. V súčasnosti za najväčšie herbáre považujeme v múzeu herbár Darmsta a G. Rótha s 2087 položkami, Dr. Behrendsena s 848 položkami, Nyáradyho so 451 položkami a J. Ullepitscha s 251 položkami. Niektoré herbáre obsahujú len 1 položku a to sú vzácnejšie, že sa vôbec uchovali dodnes. Sú to napr. herbár od Kablyie, J. Schmidta, A. Kneucker, J. Kunze, Griewaczky, I.L. Déséglise, P. Karasew atď. Okrem vyššie spomínaných sú zaujímavé herbáre nižších rastlín a dendrologické materiály. Spomením napr.: machy od K. Kalchbrennera, lišajníky a riasy od F. Hazslinszského, morské riasy od H. Raaba.

Herbárové položky napriek svojmu vysokému veku sú natoľko zachované, že ešte dnes môžu poslúžiť ako študijný materiál. Opatrené sú herbárovým katalogizačným lístkom. Známe je z nej meno rastliny, lokalizácia, dátum zberu a meno zberateľa. Zaujímavé je, že okrem flóry Spiša sú tu zastúpené aj iné regióny z Maďarska, Juhoslávie, Rakúska atď. V roku 1883 získalo Karpatské múzeum herbár známeho mnícha Cypriána / Jaisge/, ktorý pôsobil v Červenom Kláštore v roku 1764. Daroval ho T. Sponer z Gelnice v r. 1883. V súčasnosti sa tento vzácny exemplár nachádza v Slovenskom národnom múzeu. Fond múzea v súčasnosti sa v oblasti botaniky nerozrastá. Nové herbáre sa v poslednom období

nerobili. Aj napriek tomu sa v múzeu nachádza 55 veľkých herbárov s počtom položiek 6979. Zároveň sa tu nachádza aj 1 dendrologická zbierka s 55 vzorkami drevín z bývalého Karpatského múzea.

Mineralogické a petrografické zbierky

Mineralogické zbierky múzea sú rovnako ako aj všetky ostatné zbierky vo väčšej miere dedičstvom bývalého Karpatského a Tatranského múzea. V Karpatском múzeu ich dlhé roky spravoval profesor z Levoče M. Róth. Jeho zásluhou bola vybudovaná prvá mineralogická expozícia a spracovaný prvý lístkový katalóg. Katalogizačné lístky sa zachovali dodnes len pri niektorých mineráloch a horninách a pomáhajú pri študovaní staršieho materiálu. Poteší zistenie, že aj po toľkých rokoch môžeme identifikovať darcov, napr. A. Jaschku z Popradu, ktorý daroval lávu z Vežuvu /1886/, E. Meltzera - azbest, Dr. E. Daitscha, ktorý daroval fluorit, epidot, M. Rótha, ktorý daroval početnú zbierku minerálov a mnoho ďalších.

V Karpatском múzeu evidujeme v minulosti niekoľko zbierok, ktoré boli získané darom. Peknú kolekciu minerálov venoval I. Spöttl. Išlo o naleštené alebo vybrúsené minerály. Niektoré sú uchované v múzeu dodnes. Známa je zbierka od F. Kluga z okolia Rudnians, S. Webera z Belianskych Tatier a učiteľa J.Chodásza. V Tatranskom múzeu zhromaždil pomere peknú zbierku Dr. E. Daits, ktorý ju získal od rôznych zberateľov zo sveta i blízkeho okolia. Zub času, vojnové udalosti a pod. sa podpísali pod to, že došlo k zdecimovaniu veľkej zbierky skoro o tretinu. Pôvodné katalogizačné lístky sa väčšinou znehodnotili, evidujeme ich len niekoľko pri mineráloch.

Po zlúčení oboch múzeí /Karpatského a Tatranského/ v roku 1945 sa mineralogickou expozíciou zaoberal E. Krompecher. Podľa jeho návrhu bola vyinštalovaná prvá povojnová expozícia v Poprade. V súčasnosti je situácia v zbierkovom fonde uspokojivá. Múzeum vlastní 1957 ks zbierok z celého sveta. Okrem zberu sa nové exponáty získavajú kúpou, darom a vlastným zberom. Spomeniem len kúpu od Dr. S. Pavlarčíka z Kežmarku, J. Knižku z Popradu, dary od Š. Ferencu zo Svitú a mnoho iných.

Pozoruhodné sú aj zbierky nelokálneho charakteru. Sú to napr.: sludy z Moravy a oblasti Bajkalu, chryzokol z Argentíny, Jamesonit zo Zlatej Idky, aktinolit z Georgie /USA/, almandín z Cejlónu, obsidiány z Tokaja, mikrokrlín z Nórska, dolomit z Dúbravy atď.

Paleontologické zbierky múzea

Fond paleontologických zbierok môžeme rozdeliť na niekoľko celkov. K jednému celku patria paleontologické nálezy z Gánoviec - Hrádku. V expozícii "Gánovce - nálezisko neandertálskeho človeka a jeho životné prostredie", paleobotanické a paleozoologické exponáty informujú návštevníka o postupnej premene prírodného prostredia obyvateľov Spiša. Zistilo sa, že nálezy z Gánoviec najlepšie poskytujú geologicko - stratigrafické poznatky o mladom pleistocéne, že neandertálsky človek tu žil v období druhej polovice poslednej doby medzifadovej /tzv. riss - würm/. Klimatologicky ide o obdobie prechodu dubového lesa zmiešaného a nástupu ihličnanov /pred 120 000 - 70 000 rokmi/.

Od sedemdesiatych rokov minulého storočia sa v Gánovciach našiel z homoľovitého výveru uhličitanovej minerálnej vody dekoračný a stavebný kameň - travertín bielej farby. V ňom sa postupne začali objavovať unikátne nálezy - výliatky alebo odtlačky lebiek dravcov, koňa, zvyšky kostí nosorožcov a mamutov, kostra hada, pancier korytnačky, ulity slimákov, zuby hyeny, jeleňa obrovského, vtáčieho pera, listov, šišíek a iných plodov. K najzaujímavejším však patril nález výliatku mozgovne predneandertálskej ženy Kolomanom Kokym v roku 1926. V múzeu sa nachádza kópia, originál sa uchováva v Národnom múzeu v Prahe/. Determinoval E. Vlček

- antropológ/. V expozícii vystavujeme 51 exponátov, z nich 2 patria k antropologickému materiálu /vretenná a lýtková kosť pračloveka/. Expozícia je doplnená pracovnými nástrojmi neandertálcov.

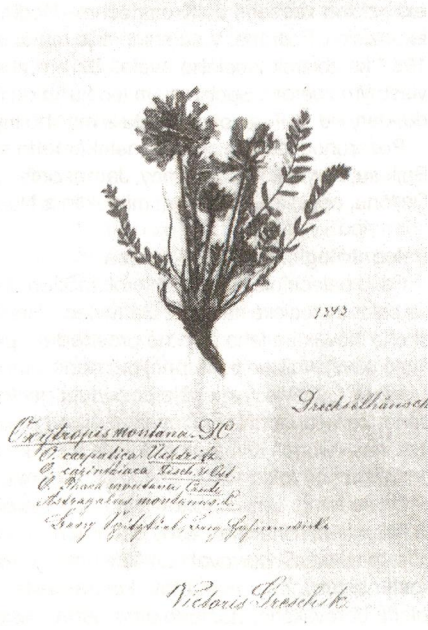
Ďalší celok paleontologických zbierok tvorí paleobotanický výskum Dr. V. Vodičkovej - Kněblovej z Prahy, ktorý uskutočnila v Gánovciach v rokoch 1958-1961. Materiál je taktiež uložený vo fonde múzea. K najstarším paleobotanickým zbierkam patria nálezy výskumov v rokoch 1895 - 1903 . Nachádzajú sa medzi nimi aj paleozoologické nálezy a dlhé roky sa pripisujú Dr.M. Greisigerovi, B. Haitsovi, A. Münnichovi, J. Miglierinimu a A.W. Scherfelovi. Nutná je revízia tohto fondu. Múzeum uchováva aj zbierku druhohorných a treťohorných ulitníkov a lastúrníkov. Zbierka pochádza ešte zo starých fondov a zakúpená bola vo Viedni. /Dr. J. Eger, Buchfeldgasse 4, Wien/. Zachycuje svojim záberom skoro celú Európu, evidované sú aj exponáty z USA atď. Ďalším zaujímavým nálezom z oblasti paleontológie je unikátny nález odtlačkov stôp prajeleňa a prakoňa v travertíne. Nález pochádza z Vyšných Ružbách a určil ho člen Gruzínskej akadémie vied A.K. Vekua v roku 1964.

Paleontologické a mineralogické zbierky sa v minulosti zakupovali aj v Berlíne, prevažne zo štátnych dotácií múzeu /Naturalien und Lehrmittel - Anstalt Ernest A. Böttcher/.

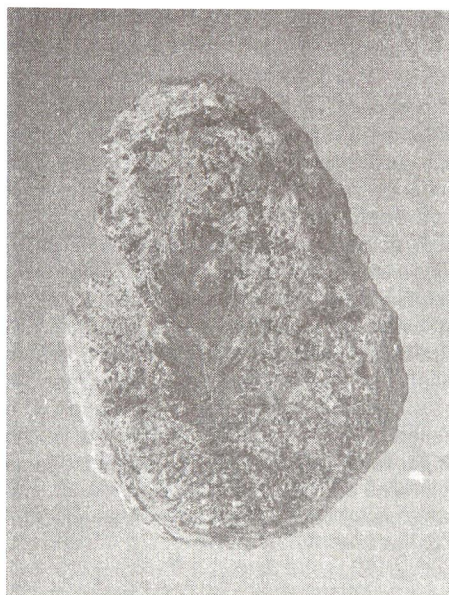
V súčasnosti uchováva Podtatranské múzeum 1921 ks paleontologických zbierok, z ktorých ešte niektoré čakajú na odborné skatalogizovanie. Z malého prierezu prírodovednými zbierkami, ktorý som sa snažila podať, možno doložiť rozsiahlosť zbierkového fondu, ktorý uchovávali naši predchodcovia a snahu o zveľadenie fondu v súčasnosti. Sumár evidovaných kusov sa blíži k číslu 13 500 a to nás zaväzuje, aby sme aspoň ich časť priblížili návštevníkovi v nových expozíciách.

▲ Kostra hada - Gánovce

▲ Viktor Greschik - Výber z herbára

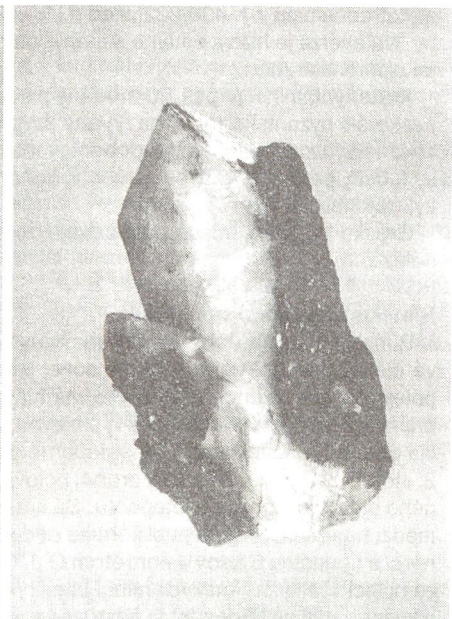
▲ Odtlačok vtáčieho pera

▲ Orol skalný

▲ Baryt

▲ Kremeň mliečny

NUMIZMATICKÁ ZBIERKA

Peniaze, z lat. "pecus" - dobytok, sú zdrojom mnohostranného historického poznania. Sú predmetom intenzívneho záujmu predovšetkým numizmatikov, ale aj zberateľov. Zaujímajú sa o ne historici, ekonómovia, technici, politici, historici umenia, každý zo svojho hľadiska. Už zo školských učebníc sú všeobecne známe základné stupne pre vývoj platidiel a platenia /platíť od slova plátno/: od naturálnej výmeny /tovar za tovar/ cez platenie dohodnutým tovarom /napr. dobytkom, obilím, kožušinami, kovovými úžitkovými predmetmi - tzv. predmincové platidlá/ ku plateniu kovovými peniazmi. Na tomto mieste nepodávam históriu vývoja peňazí od najstarších dôb po súčasnosť. Poukážem na málo známu numizmatickú zbierku Podtatranského múzea, ktorá doposiaľ nemá svoje dôstojné a žiadúce miesto v podobe stálej expozície prístupnej širokej verejnosti. Okrem mincí, ktoré vlastní v zbierkach ne jeden z nás, uchováva múzeum aj cenné exponáty. Zbierka obsahuje tiež papierové platidlá, robotné znaky, žetóny, medaily, medailóny a plakety vrátane odznakov, radov a vyznamenaní. Založili ju už zamestnanci bývalého Karpatského múzea v Poprade. Zahŕňa tak pamiatky vo väčšine prípadov anonymné bez udania náleziska, prípadne aj darcov. Ich mená sú uvedené vzhľadom k počtu numizmatických prírastkov ojedinele. V budovaní zbierky sa v súčasnosti pokračuje. Obhacuje sa každoročnými kúpami, zriedkavo darmi.

Grécke a keltské mince

Zo starých **gréckych** mincí sa v zbierke vyskytuje len jeden exemplár. Ide o striebornú tetradrachmu z r. 430-322 pred n.l. s vyobrazením charakteristickým pre mesto Atény. Na averze je hlava bohyně Athény, na reverze sova s vetvičkou olivy. a začiatočnými písmenami Atén.

Keltských mincí je päť. Sú medené a svojim miskovitým tvarom pripomínajú omnoho neskoršie byzantské razby nazývané scyphaty. Námetom predstavujú výrazne barbarizované východokeltské napodobeniny tetradrachmiem Filipa II. Averz skrýva schematický ľudský portrét, reverz cválajúceho koňa so symbolickými znakmi v poli /krúžky, bodky, trojuholníky/.

Grécke i keltské mince pochádzajú zo starých zbierok bez udania darcu a miesta nálezu.

Rímske a byzantské mince

Rímskych **republikánskych** mincí nie je v zbierke veľa. Najstaršie sú medené menové diely základnej váhovej a mincovej jednotky-asu: semis /1ks/ a triens /1/. Semis je polovicou asu /6 uncii/ a v reliéfe má hlavu Jupitera a značku S. Triens je 1/3 asu (4 uncie/ so štyrmi bodkami v poli a s hlavou Minervy na líci. Pochádzajú z konca 3. storočia pred n.l. Ostatné razby sú strieborné denáre, ktoré Rimania začali raziť od začiatku 2. storočia. pred n.l. Dva sú z druhej polovice 2. stor. pred n.l., zvyšných osem z posledného stor. pred zmenou letopočtu. Sú krásne zachované a možno ich v zbierke zaradiť medzi najvzácnejšie. Republikánske obdobie uzatvárajú dva strieborné kvináre /poldenáre/ s hodnotou 5 asov a portrétom G.J. Caesara / 100 - 44 pred n.l. /, od doby ktorého sa na líci všetkých rímskych mincí ustálil portrét vedúceho politika, cisára alebo príslušníka jeho rodiny. Mince tohto panovníka tvoria prechod do doby **cisárskej**.

Cisárske mince /rôzne nominály/ v zbierke múzea a ich počet:

Augustus 27 pred n.l. - 14.n.l. /2ks/, Augustus + Agrippa /1/, Agrippa + 12 /1/,Tiberius 14-37 /1/, Drusus nar. 13 pred n.l. - 23 n. l. /1/, Nero Claudius Drusus nar. 38 pred n.l. - 9 n.l./1/ Germanicus nar. 15 pred n.l. - 19 n.l. /1/, Claudius 41-54 /3/, Nero 54-68 /4/, Otho 69-69 /1/, Vespasianus 69-79 /8/, Titus 79-81 /1-falzifikát/, Domitianus 81-96 /5/, Nerva 96-98 /1/, Traianus 98-117 /11/, Hadrianus 117-138 /8/, Lucius Aelius 136-138 césar /1/, Antoninus Pius 138-161 /10/, Antoninus Pius+ Marcus Aurelius /2/, Faustina /staršia/ nar. 105-141 /5/, Marcus Aurelius 161-180 /10/, Faustina /mladšia/ +175 /7/, Lucilla nar. 147-183 /1/, Commodus 180-192 /2/, Septimius Severus 193-211 /2/, Julia Domna +217 /1/, Caracalla 198-217 /4/, Geta 209-212 /2/,Elagabalus 218-222 /1/, Julia Maesa +226 /1/, Alexander Severus 222-235 /5/,Orbiana +240 /1/, Julia Mamaea +235 /3/, Maximinus I. Thrax 235-238 /1/, Maximus 235-238 césar /1/, Gordianus III. 238-244 /11/, Philippus I. 244-249 /5/, Traianus Decius 248-251 /5/, Herennia Etruscilla manž. Traiana Decia /1/, Trebonianus Gallus 251-253 /2/, Valerianus I. 253-260 /3/, Gallienus 253-268 /16/, Salonina +268 /2/,Postumus 259-268 /3/, Victorinus 269-270 /2/, Tetricus I. 270-273 /9/, Claudius II. Gothicus 268-270 /18/, Aurelianus 270-275 /12/, Severina manž. Aureliana /1/, Tacitus 275-276 /1/, Probus 276-282 /17/, Numerianus 283-284 /3/, Diocletianus 284-305 /7/, Maximianus Herculeus 286-305 /4/, Constantius I. Chlorus 293-305 /3/, Galerius 293-311 /1/, Galeria Valeria + 315 /1/, Licinius I. 307-325 /8/, Helena +328 /1/, Constantius I. 307-337 /53/, Rím pamätná razba /6/, Constantinopolis pamätná razba /9/, Fausta +326 /1/, Crispus 317-326 /9/, Constantinus II. 337-340 /52/, Constans 337-350 /14/, Constantius II. 337-361 /24/, Constantius Gallus 351-354 césar /1/,Julianus II. /Apostata/ 360-363 /5/, Jovianus 363-364 /1/, Valentinianus I. 364-375 /20/, Valens 364-378 /11/, Gratianus 367-383 /4/, Valentinianus II. 375-392 /6/, Arcadius 383-408 /3/, neurčiteľné opotrebované razby /41/

Spolu cisárskych rímskych mincí - 506.

Medzi cisárskymi razbami sú zastúpené tieto nominály /jednotky/: as, dupondius, sestericius, semis, denár, antoninián, follis a jeho diely, maiorina, centenionalis, 1/2 centenionalis a mince autonómne /koloniálne/ - Alexandria.

Väčšina týchto mincí pochádza zo starých zbierok, pri ktorých je meno darcu uvedené ojedinele. Často sa opakujú tí istí, napr. L. Krompecher, J. Ulepitsch, A. Thern, L. Kobilicz, K. Némethy, A. Weiszová, Š. Genszky, E. Daits, S. Teleky, G. Csontos, V. Madarasz.

Roku 395 rozdelili Rímsku ríšu na západnú a východnú. Západorímska zanikla r.476. Východná sa podľa pôvodného názvu jej hlavného mesta Constantinopolu - Byzancia, nazývala Byzantskou ríšou. Trvala do roku 1453. V numizmatickej zbierke sú všetky **byzantské** razby zo starých fondov. Patria týmto panovníkom: Justinianus I.527-565 /8ks/, Justinus II. 565-578 /1/, Tiberius II. 578-582 /1/, Michal II. 820-829 /1/, Leo VI. 886-912 /1/, Ján I. 969-976 /1/, neurčiteľné /4/

Spolu byzantských mincí - 17

Zistené sú tieto bronzové mince, tzv. follisy: follis, 5-follis, 10-follis,20-follis, 40-follis. Na reverze má najväčšia bronzová minca 40 follis značku M, 20-follis K, 10-follis I a 5-follis E a i.

Stredoveké mince

I. denárová mena / 11. - zač.14. stor./

Územie Slovenska sa začlenilo do uhorského štátu na začiatku 11. stor. Prvým uhorským kráľom bol Štefan I. /1001-1038/. Najstaršie uhorské mince si vzali za vzor bavorské a české denáre. Štefan I. razil dve hodnoty - denár a obolus /poldenár/. Strieborný obolus

zo zbierky Podtatranského múzea je všeobecne známym druhom, aké sa zachovali v pomerne veľkom počte a vo viacerých variantoch. Patrí do skupiny mincí typu "kríž-kríž" s časom ich razenia medzi rokmi 1025 až 1038. Na líci je kolopis:STEPHANVS REX, na rube: REGIA CIVITAS. V múzeu sa zachovali mince týchto panovníkov: Koloman 1095-1116 /1ks/, Štefan II. 1116-1131 /3/, Belo II. 1131-1141 /5/, Gejza II. 1141-1161 /1/, Belo III. 1172-1196 /1/, Ondrej II. 1205-1235 /1/, Belo IV. 1235-1270 /3/, Štefan V. 1270-1272 /6/ z nich jeden dar F. Somorjai z Budapešti, Ladislav IV. 1272-1290 /1/, Ondrej III. 1290-1301 /2/, neisté určenie /Belo IV. ?/ - /7/

Spolu arpádovských mincí - 31

Okrem denárov a obolov sú zvláštnosťou tohto obdobia tenké jednostranné strieborné mince - brakteáty. Keďže ich vo väčšom množstve razil hlavne Belo IV. / s obrazom kráľa na tróne, mužskej hlavy, jazdca a i./, sedem brakteátov neistého určenia patrí azda jemu. Mince od Kolomana po Gejzu II. sú najmenšími v dejinách uhorských peňazí. Majú tiež malý obsah striebra. Kvalitnejšie a ťažšie mince sú od Belu III., čo vidno najmä u razieb Ondreja II.

2. Grošová mena / zač. 14.- pol.16. stor./

Uhorský kráľ Karol Róbert z Anjou /1308-1342/ uskutočnil mincovú reformu. Razili sa zlaté florény a dukáty a väčšie strieborné groše podľa vzoru pražských. Razba denárov a obolov však pokračovala naďalej. Známe mincovne boli v Kremnici /založená r. 1328/, Košiciach a neskôr v Bratislave /1430/. Zbierka obsahuje päť denárov a jeden groš Karola Róberta. Okrem tých sú v nej platidlá ďalších panovníkov: Ludovít I. /Veľký/ 1342-1382 /3ks/, Mária /1383-1385 /2/, Žigmund 1387-1437 /11/, Albrecht 1437-1439 /2/, Vladislav I. 1440-1444 /1/, Ladislav V. 1444-1457 /2/, Matej I. /Korvín/ 1458-1490 /25/ z nich jeden dar. F. Somorjai z Budapešti, Vladislav II. 1490-1516 /28/, Ludovít II. 1516-1526 /23/

Spolu mincí - 103

Reprezentujú denáre, menej oboly, vzácne groše a za vlády Žigmunda Luxemburského aj parvus /malý denár/.

3. Toliarová mena /pol. 16. stor. - r. 1892/

Pomenovaná je podľa veľkej striebornej mince toliara. Razili sa aj jeho diely a násobky spolu so zlatými dukátmi a drobnými striebornými mincami. Keďže sa v zbierke nachádza z tohto obdobia väčší počet mincí, bližšie sa o nich nezmieňujem. Väčšina opäť pochádza zo starých zbierok s tým rozdielom, že sa zachovali početné mená darcov. Medzi nimi frekventujú najmä tieto: bratia Krompecherovci, J. Gömöry, E. Daitis, I. Spöttl, R. Greisiger, P. Graf, J. Ulepitsch, L. Hajts, a i. Pribudli súčasní darcovia, a to i zo zahraničia, najmä už spomínaný F. Somorjai z Budapešti. Z domácich spomeniem aspoň C. Františku z Batizoviec, M. Bornemisovú z Popradu. Vzácný je v zbierke toliar, početné sú denáre, groše a prevažne drobné nominály, ktoré sa v dobe vlády Leopolda I. /1657-1705/ zmnožili o poltúry, grajciare, duáriusy a pod. Zvlášť hojné sú mince Márie Terézie /1740-1780/, Jozefa II. /1780-1790/, Františka II. /1792-1835/ a predovšetkým Františka Jozefa I. /1848-1916/. Reformou tohto cisára bola r. 1892 zavedená **korunová mena**.

Hromadné nálezy

Prvý poklad strieborných mincí zo zbierky pochádza z Lomničky, okres Stará Ľubovňa. V júli 1963 ho vykopal pri prehľbovaní pivnice v hĺbke 120 cm od dlažky Ján Oračko-Kalundžár. Mince boli pôvodne uložené v "hlinenom džbánu o obsahu cca 1,5 l, v ktorom sa

nachádzala drevená misôčka kónického tvaru s prikrývkou /podobnej maselničke/, pravdepodobne už spráchnivenej, lebo pri dotyku sa rozsypala a v nej sa potom nachádzali v troch stĺpkoch navrhšené a zlepené mince, ktoré boli ešte zabalené v plátenej handričke /vrecúšku?/. Objavený poklad pozostával asi z 800-1000 ks strieborných mincí, z ktorých sa zachovalo iba 53. Sú to denáre Mateja I. /Korvína/ - /20ks/, Vladislava II. /28/ a Ľudovíta II. /5/. Podľa najmladšej mince ho do zeme ukryli po roku 1517. Hodno poznamenať, že ide už o druhý hromadný nález mincí z tejto obce. Ten objavili r. 1934 pri stavbe zhorého hostinca v základoch budovy. Mince pochádzali zo 17. a zač. 18. stor. v počte 74 ks. Ešte zaujímavejšie je ústne tradovanie miestnych pamätníkov, spomínajúcich kotlíček zlatých mincí, nájdených pri kopaní základov "potravného družstva" r. 1935. Jeho obsah si údajne rozobrali tam pracujúci robotníci.

Druhý poklad uložený v múzeu je zo Spišskej Teplice, okr. Poprad. Daroval ho r. 1967 vtedajší Miestny národný výbor /J. Červeň/. Pozostával zo 60-tich strieborných mincí 16.-17. storočia z viacerých krajín s prevahou poľských /26 ks/.

Z nádoby, v ktorej boli uschované, sa zachovalo 8 črepov s hnedastou glazúrou na vnútornej strane. Zaujímavý je český toliar Ferdinanda II. /1619-1637/. Nález je jedným z tých zo Spiša /napr. Sp. Belá, Sp. Bystré, Sp. Podhradie, Sp. Tomášovce, Sp. Vlachy/, ktorý dokumentuje tzv. Poľskú cestu.

Tri denáre Ferdinanda II. z Batizoviec, okr. Poprad nájdené C. Františkom pri stavbe rodiného domu predstavujú tiež malý poklad, ak nie sú súčasťou väčšieho hromadného nález.

Muzeálna zbierka vlastní aj numizmatický materiál z území mimo hraníc bývalého Uhorska resp. Rakúsko-Uhorska a modernú zahraničnú menu. Výraznejšiu kolekciu tvoria poľské mince panovníkov z rodu Jagelovcov, Vasovcov, razby Veľkovejvodstva Varšavského /1807-1815/, Republiky Krakov /1815-1846/, Republiky /1918/ a mladšie. Okrem poľských zahŕňa novoveké mince z ďalších štátov: Alžírsko, Anglicko, Belgicko, Bulharsko, Cejlón, Cyprus, Dánsko, Francúzsko, Holandsko, India, Japonsko, Nemecko, Nórsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Rusko+ ZSSR, krajiny bývalej Juhoslávie, Sýria, Švajčiarsko, Švédsko, Taliansko, Turecko, USA.

Súčasťou sú aj papierové platidlá /bankovky, štátovky/ v počte 121 ks z rôznych krajín. Najstaršia je bankocetla - 5 zlatých, vydaná vo Viedni 1. júna 1806. Početné sú naše platidlá, avšak nekompletné /nielen bez vzácných ročníkov/. Od prvej československej mince - 20 halienika vyrazeného 19.1.1921, cez pamätné strieborné mince 1928-1938, mince neslobody Čiech a Moravy 1939-1945, Slovenskej republiky 1939-1945, drobné mince po obnove čs. meny 1945-1953 spolu s pamätnými, drobné obehové mince 1953 - po súčasné, až napokon pamätné strieborné mince 1953 - po nedávno vydané strieborné a zlaté Slovenskej republiky. K zbierke patria aj robotné poddanské znaky /3/ a žetóny /18/, medaile, medailóny, plakety /spolu vyše 300/. Zo starších sú zaujímavé dva korunovačné žetóny Františka II. z roku 1792, z novších žetón popradského pivovaru na jeden liter piva zo začiatku 20. stor. a i. Spomedzi mnohorakých medailí uvádzam olovenú Žigmunda Báthoryho z r. 1595, bronzovú z r. 1742 vydanú pri príležitosti korunovácie Márie Terézie, olovenú z r. 1773 Márie Terézie a Jozefa II., bronzové medaily Františka II., s poprsím generála Bonaparteho z r. 1796, Tiszu Kálmána vo funkcii ministerského predsedu z r. 1885, či T.G. Masaryka pri príležitosti jeho 85. narodenín z r. 1935 i posmrtnú z r. 1937. K nim sa pridružujú rozličné medaily a plakety k výročiam miest a obcí, so športovou tematikou a i. Ťažisko sa v súčasnosti kladie na získanie numizmatických prírastkov regionálneho charakteru. K týmto patria aj odznaky, rady a vyznamenania /do 500 ks/, ktoré - hoci patria k samostatnej "zbierkotvornej disciplíne" - sú zaradené do numizmatickej zbierky Podtatranského múzea.

▲ Strieborná aténska tetradrachma (430 - 322 pred n. l.)

▲ Rímsky bronzový sestercius cézara Lucia AELIA (136 - 138)

▲ Poľská strieborná minca Žigmunda III. (1587 - 1632) z hromadného nálezu mincí zo Spišskej Teplice

KNIŽNICA MÚZEA

Základ knižného fondu tvorí časť pôvodnej knižnice Uhorského Karpatského spolku, ktorý bol zakladateľom Karpatského múzea v Poprade, ďalšia časť zbierok bola kedysi majetkom Tatranského múzea vo Veľkej. Dnes tvoria obidve knižnice jednoliaty celok, pozostávajúci z kníh, brožúr, časopisov, máp, rukopisov, pohľadníc a albumov. Obsahom knižného fondu sú aj fragmenty súkromných knižníc významných rodákov regiónu /Scherfela Krompechera, Husza, Hunfalvyho, Webera a Ullepitscha/. Koncom 19. storočia sa do fondu dnešnej historickej knižnice získali tituly pochádzajúce z majetku Štefana Ordódyho a po druhej svetovej vojne sa do zbierok dostal zlomok rodinnej knižnice šľachtického rodu Görgey zo Spišského Hrhova. Historický knižný fond obsahuje 10 600 titulov kníh v pätnástich jazykoch, najviac kníh je v jazyku maďarskom a nemeckom. Ďalšiu, novšiu časť fondu tvorí 7000 kníh, prevažne vydaných po roku 1945.

O tom, ako prebiehalo budovanie zbierok si môžeme urobiť predstavu, ak nahliadneme do starších ročníkov Jahrbuch des ungarischen Karpathenvereins, ktorý vychádzal od roku 1873 a okrem iného prinášal aj pravidelné informácie o činnosti múzea. Popri tom sa nezapúšťalo ani na správy o budovaní knižného fondu. Dočítame sa, že v roku 1883 bolo rozhodnuté, aby knižnica uhorského karpatského spolku bola začlenená do zbierok múzea v Poprade. Ale už rok predtým, spolu so vznikom múzea vo Veľkej, vzniká aj knižnica, ktorá svoj fond začína budovať najmä zásluhou darcov. Keď počet zväzkov narástol na niekoľko sto titulov, začala knižnica za poplatok raz týždenne požičiavať knihy aj pre verejnosť. Koncom roku 1915 pozostával fond knižnice Tatranského múzea z 3967 kníh, 37 titulov novín, 139 drobných tlačí, 116 máp a 8 rukopisov.

Karpatské múzeum v Poprade, začalo tiež veľmi systematicky budovať knižnicu. Knihovník František Dénes začal katalogizovať 600 titulov Ordódyho knižného daru, ktorý bol uložený v osobitných skrinách. Ďalší knihovníci Móric Lövy a Ján Chodász dbali o to, aby sa knižný fond pravidelne obohacoval o nové tituly. A tak vďaka starostlivosti zo strany členov Uhorského Karpatského spolku, mala knižnica v Poprade v roku 1914 8580 titulov kníh.

Vďaka spolupráci s rôznymi inštitúciami v zahraničí sa obohatil knižný fond o historicky cennú literatúru. Knihovník František Dénes nadviazal spojenie s múzeami a univerzitami svetových veľkomiest a výmenou za ročenky spolku získaval knihy, časopisy a bulletiný rôznorodého zamerania. V zbierkach nájdeme vedľa seba ročenky New York State Museum, Mountains Club v Bostone, ale aj prírodovedecké bulletiný z celého sveta. Medzi zaujímavé tituly môžeme zaradiť aj ekonomickú encyklopédiu z rokov 1787-1808 s bohatou prílohou. Táto encyklopédia má osemdesiatdeväť zväzkov.

Bohato sú zastúpené prírodovedné tituly, medzi inými aj Kräuterbuch autora Jakoba Theodorho, vydaný vo Frankfurte nad Mohanom v roku 1625, Apparatus plantarum autora Petra Laurebergiho z roku 1654 s množstvom ilustrácií.

Vo fonde sa nachádza aj dielo Notitia Hungariae slovenského učenca Mateja Bela, vydané vo Viedni roku 1737 a darované knižnici Aurelom Scherfelom. Vzácné tituly sú aj medzi teologickými dielami, napr. nemecky písané dielo reformátora Martina Luthera z roku 1566.

Z gramatických diel možno vyzdvihnúť prácu nemeckého humanistu Nicodemi Frischliniho Grammaticae latina, vydané vo Frankfurte v roku 1599. Pozoruhodnou jazykovednou knihou je aj učebnica turečtiny s priloženou paralelnou gramatikou arabskou a perzskou z roku 1756. V roku 1888 vydal Jozef Föherczeg v Budapešti učebnicu cigánskej gramatiky Czigány nyelvtan, v ktorej nájdeme aj bohaté informácie o živote Cigánov.

Bohatstvom drevorytov nás upútajú knihy o numizmatike. Za pozornosť stojí dielo Silesia

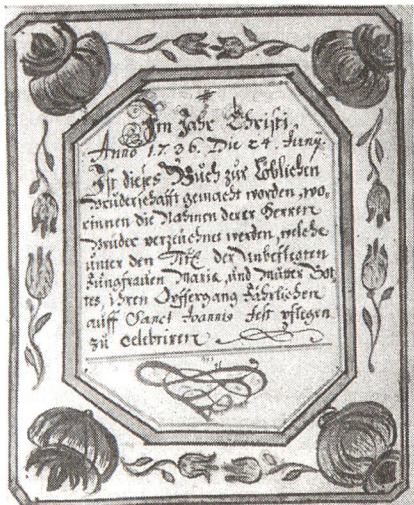
numismatica z roku 1711, alebo útlá knižka Mauritza Cuna, pokladníka hamburgskej banky z roku 1704 s názvom Betrugs /Podvody/, ktorá zobrazuje falošné mince, s ktorými sa stretol pri svojej práci. Mimoriadne množstvo vyobrazení obsahuje aj titul Münz Tractats. Kniha bola vydaná v roku 1694.

Medzi filozofickými dielami nachádzame vydanie Ecclesiastica Historis, táto latinsky písaná kniha bola vydaná v Basileji roku 1587 nakladateľom Episcopoem Eusebiom.

Zaujímavé sú aj knižné tituly týkajúce sa histórie. Roku 1595 vyšla Neue Chronica Türkischer Nation, dielo bolo vydané vo Frankfurte nad Mohanom v nakladateľstve Andreasa Wachela. Ako príloha patrí k tejto knihe aj práca nemeckého spisovateľa žijúceho v rokoch 1533-1593 Johannessa Loewenklaue Neuer Musulmanischer Histori z roku 1595. Kniha Historia Pannonica talianskeho historika Antonia Bonfiniho je publikovaná s predslovom trnavského polyhistora Joanessa Sambuca, vytlačená bola v Kolíne nad Rýnom. Historická knižnica vlastní aj knihu Corpus Juris Hungarici seu Decretum generale vydanú v roku 1696 v Trnave Univerzitnou tlačiarňou, ktorá neskoršie dostala od Márie Terézie privilegium na vydávanie snemových zákonov aj na tlačenie Corpus Juris Hungarici. Francúzsky filológ pôvodom z Bordeaux, Isaacus Csaubonus vydáva v roku 1587 dielo Strabons geografikon písané latinsky s priloženým gréckym prekladom. Táto kniha je zviazaná spoločne s ďalším dielom zo 16. storočia.

Výpočet knižných skvostov by nebol úplný, ak by sme nespomenuli staršie hebrejské vydanie známeho právnického diela Šulchan aruch /Prestretý stôl/, ktorého autorom je palestínsky rabin Joseph Quaro, žijúci v rokoch 1488-1578. V knihe sú bohaté rukopisné poznámky, zrejme členov Talmudistického spolku z Huncoviec, kde bola kniha nájdená.

Zaujímavú časť historickej knižnice tvorí zbierka rukopisov. Skladá so zo 101 rôznych častí, sú medzi nimi knihy, ale aj jednotlivé listiny. Prevažná časť rukopisných pamiatok sa vzťahuje k popradskému regiónu. Bohato je zastúpená aj rukopisná pozostalosť viacerých zaujímavých osobností. Nájde tu knihu Samuela Webera: Dejiny Spiša, rukopis Antona Rochela pojednávajúci o herbároch a ľudovom liečiteľstve ako aj analýzy minerálnych vôd od veľického lekárnik a zakladateľa múzea vo Veľkej Aurele Scherfela. Viaceré rukopisy opisujú udalosti na Spiši minulých storočí, dotýkajú sa aj zvykov a obyčajov tejto oblasti. Knižnica vlastní písomnosti starého Pivného bratstva z Matejoviec, ktorého založenie spadá do 16. storočia. Sú to napr. artikuly, zoznamy členov, zápisy o výdavkoch, ako aj správy o činnosti tohto spolku.

▲ Titulný list rukopisnej knihy Pivného bratstva

Okrem uvedených zbierok má knižnica vo svojom fonde okolo 6000 pohľadníc, ktoré zachytávajú náš región a ich značná časť pochádza z 19. storočia. Celý fond knižnice Podtatranského múzea je zaujímavou ukážkou zberateľského nadšenia minulých generácií a múzeum aj v dnešných časoch venuje ďalšiemu rozvoju knižnice patričnú pozornosť.

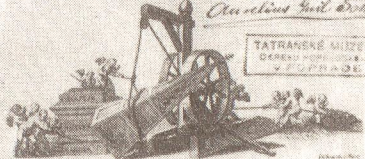
NOTITIA
HUNGARIAE
NOVAE
HISTORICO GEOGRAPHICA,
DIVISA IN PARTES QVATVOR,

PRIMA, HUNGARIAM CIS-DANUBIANAM; ALTERA, TRANS-
DANUBIANAM TERTIA, CATHOLICAM; QUARTA, TRANS-THURANIAM;
Unicuique XLVIII. Comitatus Designatum,

EX PROMPTU
Regionis Situs, Terminus, Montes, Campus, Fluvius, Lacus,
Terminus, Cella Salique Insignium, Naturae munera & prodigia; Incolas vici-
tatem, Consuetudines, usum Legum, mores, Praesentium, Magnificas, Insulas, Fontes,
Fossas, Arces, Oppida, & Praesentium usum & Consuetudines, Quae &
Invenitur, Sicut Praesentium Consuetudines, & Praesentium Invenitur;

Fide optima, Accurratione summa,
EXPLICAT.
OPVS, HYVVSQVE DESIDERATUM, ET IN COMBINE VITILE
SACRATISSIMIS AVSPICIIS
D. CAROLIVI CAESARIS,
ET REGIS INDVLGENTISSIMI,
ELABORAVIT
MATTHIAS BEL
RECESSIT
SANVELIS MEROVINIL
Mogor, Hungariae Comitatus, Methodo Altitudo, Geographica, comitata.
TOMVS QVARTVS.

Cuculius huius arte, pl.

TATRANSE MAREM
DESENI VITILE
V. PRAE

VENNIS AVSTRIAE, Impensis PAVLI STRAVERTHOPELIS.
Typis HUNGARICIS PER JOHANNEM XAVIERUM BLAGI.
ANNO MDCCLXXII.

▲ Notitia Hungariae od Mateja Bela z roku 1742 darovaná Aureliom Scherfelom

CORPUS
JURIS
HUNGARICI,
SEU
DECRETUM
GENERALE,
INCLYTI REGNI
HUNGARIAE
PARTIUMQUE EIDEM ANNEXARUM,
IN
TRES TOMOS
DISTINCTUM:
Notae Jurae Romanae,
Omnibusque NOVELLIS, ARTICULIS
Quae in prioribus Editionibus decaunt, adductum.
TOMVS PRIMVS
CONTINENS
OPVS TRIPARTITVM.
JURIS CONSUETUDINARIJ
EJUSDEM REGNI.
AVTHORE
STEPHANO VERBOCZ, &c.

VENNAE, Typis Accademici per JOHANNEM ANDREAM HOERMANI. M.DC. LXXVI.

▲ Corpus Juris Hungarici z roku 1696

GEOGRAPHIA
GENERALIS
In qua affertur generalis
MENSURA
BERNHARDI VARENI

L. N. E.
Ex Officina Crokeriana 1693.

▲ Geographia z roku 1693

BERNHARDI VARENI
Med. D.
GEOGRAPHIA
GENERALIS, 1716.
In qua affertur generalis Telluris,
explicatur
Summa, cur & quomodo plurimis in locis Emen-
datis, & XXXIII. Schematibus Novis, Aet locis
veteribus Tab. Quae quae Telluris
Aet & Telluris

ISAACO NEWTON, Math. Prof.
Lucasiano apud Cantabrigiam,
Editio Quarta, Auctior & Emendatior
CUM INDICE CAPITVM ET PROPOSITIONVM
CUM FAMILIARI ELECTORIS SAKO NIA.

Juxta Exemplar
C. M. S. A. P. O. S. E.
VENNAE, Typis per JOHANNEM GIBBERICHUM CROKERI
titulum, & Geographi M. DC. XCIII.

Obsah:

Počiatky a stručná história /P. Roth/.....	2
Najdávnejšia minulosť Spiša /M.Soják/.....	5
Fondy histórie a umenia /M.Bekessová/.....	11
Činnosť etnografického odboru /Z.Krišková/.....	15
Prírodovedné zbierky /D. Mlynárčiková/.....	19
Numizmatická zbierka /M. Soják/.....	24
Knižnica múzea /I. Müllerová/.....	29

Vydalo: Podtatranské múzeum, Poprad
Zodpovedný redaktor: PhDr. Peter Roth
Autorka fotografií: M. Baranová
Návrh emblému na obálke: Helena Suchá
Text neprešiel jazykovou úpravou.
Tlač: Tlačiareň Kežmarok, Priekopa 21, tel. 0968/3207
Náklad: 2000 ks
ISBN 80 - 967600 - 2 - 5

